

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči

Bakalářská práce

Jméno autora: Monika Valihrachová

Vedoucí práce: PhDr. Blažena Papáčková

Datum odevzdání práce: 12. 5. 2008

Foster Care Given by Grandparents

Abstract

Substitute family care is a form of child care where a child is brought up by foster parents in an environment that is the most similar to living in a natural family. The most frequent forms of substitute family care in the Czech Republic are adoption and foster care.

Only 2 % of these children are „absolute“ orphans, the remaining 98 % are social orphans. These children have their own families, but the families either can't or don't want to take care of them.

This thesis is concentrates on the foster care provided by grandparents. This type of foster care has its own specificities, which are introduced in this thesis. Data chosen for this thesis was obtained by qualitative research with the utilization of halfstructured, in-depth interviews. The results are case studies of five women, aged 20 – 30, who are or were fostered by grandparents.

Statistics from the Vysočina region and the Region of South Bohemia are complementary information. This concrete data was obtained from municipal offices of municipal corporations of the Vysočina region and from the office of substitute family care of the regional authority of the Jihočeský region in České Budějovice.

The aim of this bachelor thesis was the ***appreciation of specific characteristics of foster care provided by grandparents in choice families and the evalutation of the amount of children placed in foster care and tutelage (wardship) in the Jihočeský and Vysočina region per year 2007***. Characteristics of foster care provided by grandparents were described. The number of children placed in foster care and tutelage in the South Bohemian and Vysočina region was only partially evaluated.

This thesis has used qualitative research; it is not possible to generalize these results.

The results of this thesis might be useful for all who are concerned with substitute family care. Special contributions have been made especially from these case studies, which describe the inception, process, positives, negatives and impact of foster care provided by grandparents and from the perspective of children (women), since research in this topic is quite rare.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pěstounská péče vykonávaná prarodiči vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě / v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 5. 5. 2008

Monika Valihrachová

Poděkování

Velmi bych chtěla poděkovat všem, kteří při mně stáli, podporovali mě a vytvářeli mi zázemí pro napsání této bakalářské práce. Speciálně bych chtěla poděkovat paní PhDr. Blaženě Papáčkové za její ochotu vést moji práci, za odborné konzultace, cenné připomínky a pochopení.

Obsah

Úvod	7
1 Současný stav	8
1.1 Náhradní rodinná péče	8
1.1.1 Definice náhradní rodinné péče	8
1.1.2 Historie náhradní rodinné péče	8
1.1.3 Formy náhradní rodinné péče	9
1.1.3.1 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče	9
1.1.3.2 Osvojení	10
1.1.3.3 Poručenství	12
1.1.3.4 Pěstounská péče	12
1.1.4 Organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí	12
1.1.5 Zákonná úprava náhradní rodinné péče	13
1.2 Pěstounská péče	14
1.2.1 Definice pěstounské péče	14
1.2.2 Charakteristika pěstounské péče	14
1.2.3 Historie pěstounské péče	15
1.2.4 Typy pěstounské péče	18
1.2.4.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu	18
1.2.4.2 Zařízení pro výkon pěstounské péče	19
1.2.4.3 SOS dětské vesničky	20
1.2.4.4 Klasická pěstounská péče	21
1.2.4.5 Příbuzenská pěstounská péče – zejména pěstounská péče vykonávaná prarodiči	23
1.2.5 Finanční zajištění pěstounských rodin	26
2 Cíle práce	28
3 Metodika	29
3.1 Metodický postup	29
3.2 Charakteristika souborů	29

3.2.1 Soubor zkoumaných dětí (žen)	29
3.2.2 Soubor dětí v pěstounské péči a poručenství	30
4 Výsledky	31
4.1 Výsledky kvalitativního výzkumu	31
4.1.1 Případová studie I. – Petra	31
4.1.2 Případová studie II. – Daniela	39
4.1.3 Případová studie III. – Veronika	46
4.1.4 Případová studie IV. – Lucie	56
4.1.5 Případová studie V. – Hanka	62
4.2 Výsledky z Jihočeského kraje a z kraje Vysočina	67
4.2.1 Jihočeský kraj	67
4.2.2 Kraj Vysočina	69
5 Diskuse	71
6 Závěr	76
7 Seznam použité literatury	77
8 Klíčová slova	80
9 Přílohy	81
Seznam příloh	
9.1 Příloha 1: Příspěvek při převzetí dítěte	
Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte	
Odměna pěstouna	

Úvod

Každý člověk se narodí do rodiny, kterou si dopředu nemůže vybrat. Každá rodina se může jednou dostat do situace, ze které bude jen obtížně hledat východisko. Potom zůstává bolest, ale i vzpomínky a naděje. Někteří rodiče se chtějí o své děti starat, ale jejich schopnosti tomu neodpovídají. Někteří rodiče se o své děti starat nechtějí a někteří dokonce nemohou.

Existují různé formy náhradní rodinné péče a jednou z nich je i příbuzenská pěstounská péče. V poslední době se často mluví o náhradní rodinné péči – o adopci a o klasické pěstounské péči. Na toto téma bylo provedeno mnoho kvalitních výzkumů, které přinesly velmi zajímavé a důležité poznatky.

O příbuzenské pěstounské péči příliš mnoho publikací nehovoří. Je zmiňována pouze okrajově, zřejmě z toho důvodu, že dítě zůstává v „původní“ rodině a o jeho výchovu je řádně postaráno. Avšak i příbuzenská pěstounská péče, zejména pěstounská péče vykonávaná prarodiči, na kterou je zaměřena tato práce, má svá specifika, své klady i zápory.

Cílem této práce není zmapovat celou problematiku pěstounské péče vykonávané prarodiči, ale cílem je přiblížit ji všem, kteří se o toto téma zajímají, blíže popsat tuto formu pěstounské péče a pozvat všechny, aby mohli na institut pěstounské péče vykonávané prarodiči nahlédnout mimo jiné i z pohledu žen, které s ní mají osobní zkušenost.

Toto téma je autorce velmi blízké, neboť ve svém okolí měla a má osoby, kterých se tato tematika osobně dotýkala či stále ještě dotýká.

První část bakalářské práce je zaměřena na vymezení náhradní rodinné péče, ať už se to týká typů, forem či zákonné úpravy. V závěru této části je vymezena příbuzenská pěstounská péče s důrazem na pěstounskou péči vykonávanou prarodiči.

Druhá část práce je zaměřena na přímý výzkum. Je zde uvedeno pět případových studií žen. Jako doplňující jsou zde uvedeny parciální statistiky z kraje Vysočina a z Jihočeského kraje zaměřené na náhradní rodinnou péči vykonávanou prarodiči.

1 Současný stav

1.1 Náhradní rodinná péče

V České republice žije jako i v dalších evropských zemích přibližně 1 % dětí (kolem 20 000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Pouze 2 % dětí z této skupiny jsou úplní sirotci a zbylých 98 % dětí svoji vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí postarat. Na základě těchto informací je třeba náhradní rodinnou péči organizovat a podporovat **(12)**.

1.1.1 Definice náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče (NRP) je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči a to v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Nejčastější formou NRP je v České republice adopce (osvojení) a pěstounská péče **(12)**.

1.1.2 Historie náhradní rodinné péče

Sirotci byli přijímáni do rodin již v době starověkého Říma. Tehdy však nebylo hlavním záměrem postarat se o dítě, ale cílem bylo zachovat rod daného jedince, prioritní byl zájem osvojitelů **(20)**. Již v této době bylo v zákoně uvedeno „adoptio naturam imitatur“, což znamená, že vztah mezi osvojencem a jeho osvojitelem je podobný vztahu mezi vlastním dítětem a jeho rodiči. Podle tohoto římského práva pak byly formulovány právní podmínky osvojení téměř ve všech později vzniklých právních řádech evropských zemí **(12)**.

V roce 335 n. l. byl v Konstantinopoli založen útulek pro opuštěné děti a v roce 787 n. l. byl v Miláně zřízen první nalezinec, další potom vznikaly především v Itálii a ve Francii (1070 – Montpellier, 1317 – Florencie, 1338 – Benátky, 1362 – Paříž a Freiburg, 1368 – Ulm a 1480 – Toledo). Dále byly při velkých klášterech zřizovány schránky pro odložené děti, v roce 1198 založil Inocenc III. první oficiální schránku tohoto typu v Římě.

V Praze vznikl nalezinec založený Vlasy v roce 1575 při špitále Pro deo et pauperei, který fungoval téměř 200 let. Ve středověku probíhaly v našich zemích

adopce pouze u šlechty a to nejčastěji z důvodu zachování rodového majetku a privilegií.

V období osvícenství se začaly hromadně zřizovat nalezince, v roce 1789 byl za vlády Josefa II. zřízen známý pražský nalezinec (v ulici Ke Karlovu – současný soubor dětských klinik), tehdy bylo do zařízení přijímáno až 3 000 dětí ročně, ale byla zde také vysoká úmrtnost (70 %).

Následně po obou světových válkách v Evropě významně vzrostl počet sirotčinců a ústavů různých typů pro osiřelé děti (20). S přílivem sirotek v poválečných dobách se do popředí zájmu veřejnosti i státní legislativy dostala otázka náhradní rodinné péče. Ve většině evropských zemí se začaly objevovat různé tendence směřující k vytvoření zvláštních zákonů upravujících osvojení.

Pro Českou republiku byl významný rok 1963, kdy byla rodina znovu uvedena na první místo mezi výchovnými institucemi a kdy se také otevřela nová perspektiva adopce, pěstounské péče a dalších forem náhradní rodinné péče o dítě (12).

1.1.3 Formy náhradní rodinné péče

Mezi základní formy náhradní rodinné péče řadíme svěření do péče jiné osoby než rodiče, osvojení (zrušitelné, nezrušitelné, mezinárodní), poručenskou péči a pěstounskou péči (příbuzenská, „klasická“, na přechodnou dobu) (2).

1.1.3.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba poskytuje záruku řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru této osoby se zpravidla dává přednost příbuznému. Ve svém rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti (27).

Počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů (15)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Počet	791	969	978	985	907	1026	974	966	1258	1296	1251

1.1.3.2 Osvojení

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem, které je osvojováno (osvojencem) stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi a stejně tak i mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vzniká příbuzenský poměr. Z toho vyplývají i jednotlivá práva a povinnosti, které mají osvojitelé shodná s biologickými rodiči. Dítě přijímá příjmení svých osvojitelů a vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají.

Pokud osvojitelé splní všechny podmínky a dítě je právně volné, je dítě před rozhodnutím soudu nejdříve v péči budoucího osvojitele a to nejméně po tři měsíce a na vlastní náklady osvojitele. V případě, že jsou splněny všechny náležitosti, soud kladně rozhodne o osvojení (27). V případě osvojení, ať už se jedná o osvojení zrušitelné či nezrušitelné, bude v rodném listě vždy zapsán osvojitel či osvojitelé namísto rodičů (25).

Osvojení zrušitelné, jinak nazývané prosté osvojení, označuje stav, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele a ti jsou zapsáni do rodného listu dítěte jako rodiče. Toto osvojení lze zrušit. Tento typ osvojení je podmínkou v přijetí dítěte mladšího jednoho roku, neboť nezrušitelně lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku (12).

Osvojení nezrušitelné, nazývané také adopce 2. stupně, nelze zrušit. Takto lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku. Osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte jako rodiče a přejímají všechna práva a povinnosti rodičů. Toto osvojení je možné pouze za předpokladu, že bude plnit své společenské poslání (27).

Počet osvojených dětí (1)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004
Nezrušitelné	1 492	1 323	1 297	1 204	1 154
Zrušitelné	164	158	123	125	143

Počet žadatelů o osvojení (15)

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet	2 284	2 531	2 123	1 969	2 100	2 369	2 440	2 524	2 500	2 341

Mezinárodní osvojení je zprostředkováno Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně a to na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Zprostředkování spočívá ve vyhledávání vhodných dětí k osvojení a nalezení vhodných osvojitelů pro tyto děti. Osvojení se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem o osvojení. Úřad spolupracuje výlučně s ústředními orgány či s řádně pověřenými organizacemi států. Žádost o mezinárodní osvojení probíhá dvěma způsoby - buď si žadatel výslovně zažádá přímo o zprostředkování mezinárodního osvojení, nebo dá souhlas k zařazení do evidence Úřadu v případě, že mu nebude zprostředkováno osvojení dítěte v České republice ve lhůtě stanovené zákonem (22).

Nejčastěji je zprostředkována předadopční péče (PRP) do zahraničí a osvojení do zahraničí. Statistika za rok 2006: nejvíce žadatelů ze zahraničí bylo z Itálie – 15, Německa – 13, Rakouska – 5 a dále také z Dánska – 1 a Francie – 1. Nejvíce dětí bylo svěřeno do PRP do Německa – 25, Dánska – 17, Švédska – 9, Itálie – 8, Rakouska – 5, Francie – 4 a také na Island – 1, do Španělska – 1 a Švýcarska – 1 (23).

Mezinárodní osvojení (23)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet žadatelů ze zahraničí	23	59	46	57	68	71	35
Počet dětí postoupených MPSV Úřadu	52	52	20	-	-	-	36
Počet dětí svěřených do předadopční péče do zahraničí	16	14	24	27	46	46	32
Počet nově osvojených dětí v zahraničí	-	16	16	13	16	-	-

1.1.3.3 Poručenství

Pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají-li způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem osobu doporučenou rodiči. Pokud není nikdo doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných, jinou osobu blízkou či jinou fyzickou osobu.

Pokud není dočasně nezletilému ustanoven poručník, či se ještě neujal své funkce, zastupuje nezletilého orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jakékoliv rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem. Na vztahy poručníka a dítěte se vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Tato funkce nezakládá vyživovací povinnost vůči dítěti.

Soud zproští poručníka poručenství na jeho návrh, nebo v případě, že je nezpůsobilý pro výkon této funkce, či porušuje své povinnosti **(27)**.

1.1.3.4 Pěstounská péče – viz 1.2 Pěstounská péče

1.1.4 Organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí

Lidé, kteří již mají svěřené dítě a to především do PP, by si měli uvědomit, že i při své snaze a dobré vůli se bez pomoci neobejdou. Existují různé organizace a instituce, které se NRP zabývají, pořádají různé kurzy a pobyty (víkendové, letní,...), dále poskytují poradenství a další služby **(10)**.

Např.: Středisko náhradní rodinné péče – www.rodina.cz/SNRP,

Sdružení pěstounských rodin – www.pestouni.cz,

ISIS – občanské sdružení pro pomoc dětem bez domova,

- www.braillnet.cz/isi/index.htm,

Nadace Terezy Maxové – www.adopce.com,

Nadační fond pro opuštěné děti Rozum a cit – www.rozumacit.cz,

Natama – Institut náhradní rodinné péče – www.natama.cz,

Fond ohrožených dětí – www.fod.cz **(19)**.

1.1.5 Zákonná úprava náhradní rodinné péče

Hlavním právním předpisem upravujícím náhradní rodinnou péči je zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, v platném znění. Svěření do péče jiné osoby než rodiče je upraveno v § 45, osvojení v § 63 – 77, poručenská péče v § 78 - 82 a pěstounská péče je upravena především v § 45a – 45c **(27)**.

S náhradní rodinnou péčí úzce souvisí i zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*; zákon č. 117/1995 Sb., *o státní sociální podpoře*; zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* a zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád*.

Dalším právním předpisem je zákon č. 100/1988 Sb., *o sociálním zabezpečení*; zákon č. 11/2006 Sb., *o pomoci v hmotné nouzi*; zákon č. 110/2006 Sb., *o životním a existenčním minimu*; zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách* a samozřejmě nelze opomenout Úmluvu o právech dítěte a Listinu základních práv a svobod **(18)**.

1.2 Pěstounská péče (PP)

1.2.1 Definice pěstounské péče

Jedná se o státem garantovanou formu náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali (8).

1.2.2 Charakteristika pěstounské péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (pěstounovi), pokud to zájem dítěte vyžaduje a zároveň, pokud pěstoun poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Dítě může být svěřeno stejně tak i do společné pěstounské péče manželů.

Vždy před samotným rozhodnutím o svěření dítěte si soud k danému případu vyžádá i vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče přímo z vlastního rodinného prostředí, z ústavní výchovy či ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Před rozhodnutím soudu musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího pěstouna a to na jeho náklady. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu a to jen z důležitých důvodů a vždy, když o to požádá pěstoun.

Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a vykonává přiměřená práva a povinnosti rodičů. Nemá k dítěti vyživovací povinnost a nemá právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti v jiných než běžných věcech. Dítě je povinno dle svých schopností v domácnosti pěstouna pomáhat, případně přispívat i finančně, pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem (27).

Pěstounská péče je placená. Pěstoun má nárok na odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte a další (24).

Počet pěstounských rodin (2)

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet	4 555	4 661	4 488	4 607	4 665	4 884	4 760	4 722	4 720	4 845

Počet dětí žijících v pěstounské péči a poručenství (2)*

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet	5 711	5 935	6 029	6 000	6 411	6 598	6 637	6 565	6 900	7 149

* do většiny statistik týkajících se PP je zahrnuto i poručenství

Počet dětí svěřených do pěstounské péče a poručenství (2)

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet	750	802	879	884	908	863	1 015	1 089	1 257	1233

Počet žadatelů o pěstounskou péči (2)

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet	640	864	720	632	730	752	809	760	703	682

1.2.3 Historie pěstounské péče

Za předchůdce PP můžeme považovat instituci kojných, která existovala již ve středověku. Ideál krásy „vyšší třídy“ se neslučoval s těhotenstvím, porodem a kojením dítěte – z čehož pouze kojení mohla žena přesunout na jinou osobu. Kojná bydlela buď přímo v sídle šlechtice, nebo bylo dítě svěřeno na dva roky kojné na venkov. Pokud to dítě přežilo, bylo přijato zpět do rodiny, ale nejednalo se o příliš častý jev.

V době osvícenství se začaly hromadně zřizovat nalezince, institut placených kojných a chův stále přetrvával. V této době se již objevil úřední název „pěstouni“. Děti z nalezinců se osmý den po narození dostávaly ke kojné na venkov, do poměrů velmi ubohých a zde pobývaly šest let. Pěstounka měla být zdravá, „poněkud majetná“ a mravně zachovalá, což dokládala vysvědčením. Realita se však mnohdy neslučovala s obecnými předpoklady. Plat pěstounky byl vzhledem k věku dítěte sestupný (v 1. roce 6 zlatých, ve 2. roce 4 zlaté a od 3 do 6 let pouhé 3 zlaté). Děti vyrůstající v těchto podmínkách byly na první pohled velmi chudobné. Avšak již v této době byl lékař povinen každé dva měsíce navštěvovat rodinu pěstounky. Po uplynutí šesti let se děti vracely zpět do nalezinců. Pouze 15 % nalezenců se dožilo stáří 10 let. Z ústavu děti putovaly do kláštera, poté do své domovské obce, kde byly svěřeny do

péče rodiny, která se o ně starala, skončily v pastoušce, kde pomáhaly pastýři, nebo byly živeny střídavě po domech a chodily po žebrotě. Okresní sirotčince, které vznikly v roce 1868, byly pokrokovým zařízením.

V roce 1902 byl zřízen sirotčí fond a od roku 1904 vznikaly Okresní komise pro péči o mládež, jejichž úkolem bylo starat se o děti opuštěné a osiřelé. V roce 1908 vzniklo Ústředí péče o mládež ve Vídni a také v Praze vznikla samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě (12).

Po roce 1918 byla velká část úkolů přenesena na spolky Okresní péče o mládež (OPM), které mohly být soudem pověřeny k dozoru a dávání povolení pro svěření dítěte do pěstounské péče. Povolení se udělovalo vydáním pěstounské knížky osobám, jejichž osobní vlastnosti, rodinné, zdravotní, majetkové a bytové poměry skýtaly záruku toho, že budou vykonávat svědomitě řádnou péči o dítě. Pokud pěstoun nevykonával péči svědomitě či vůbec neměl povolení k výkonu péče, mohl být sankcionován a na to dohlížel důvěrník (7).

Stát zřizoval okresní sirotčince (v roce 1931 jich bylo 24) a dětské domovy (60), které sloužily pouze pro dočasný pobyt. Jejich funkce se blížila dnešním diagnostickým ústavům. Poté byly děti vráceny zpět do rodin, nebo pro ně byly vyhledány vhodné pěstounské či adoptivní rodiny. Pouze v nejhorším případě přecházely děti do ústavů pro starší děti či do zařízení pro „mládež úchylnou“.

Pěstounská péče se dělila na čtyři typy:

1, Pěstounská péče „nalezenecká“ navazovala na pobyt dítěte v nalezinci či sirotčinci. Dítě bylo většinou svěřeno oběma manželům. Dítě bylo v rodině nejdříve do 10 let, později do 16 let a poté se vracelo zpět do ústavu.

2, Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Zhruba 4 000 dětí bylo opatrováno za plat a více než 3 000 dětí bylo opatrováno bez nároku na odměnu.

3, Pěstounská péče v tzv. koloniích zakládáných v určitých sousedních obcích.

4, Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, která vznikla bez soudního jednání. Tento způsob péče se později měnil na svěřování

dětí prarodičům či jiným příbuzným. Tento typ PP je jediným, který přetrval z doby první republiky až do sedmdesátých let (12).

Negativním zlomem byl nástup komunistického režimu v ČSR v roce 1948. Byly zrušeny všechny stávající spolky OPM i jejich zemská ústředí, úkoly péče o mládež byly přeneseny na okresní a zemské národní výbory. Následně byla zrušena úprava pěstounského (schovaneckého) poměru i zákon upravující PP a dohled nad ní. V souladu s principy komunistické ideologie bylo výslovně zakotveno výsadní postavení ústavní péče před NRP (7). Přednost měla kolektivní výchova. Vytváření „náhradních“ rodin pro opuštěné děti nemělo smysl, neboť institut rodiny jakožto společenské instituce měl během dvou až tří let „dosloužit“ (11). V důsledku toho došlo k zániku pěstounské péče, s výjimkou PP příbuzenské. Jako další formy náhradní rodinné péče bylo zákonem připuštěno pouze osvojení nebo poručenství.

Nová kodifikace rodinného práva vyšla v podobě dosud platného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, kterým byl zrušen zákon o právu rodinném z roku 1949 i zákon o sociálně právní ochraně mládeže z roku 1952. Zákon o rodině stále neobsahoval úpravu PP, pouze umožňoval jako jinou formu NRP alespoň svěřením dítěte do výchovy jiného občana než rodiče, který poskytuje záruku řádné výchovy dítěte (7). Během 60. let vzrůstala kritika ústavní výchovy, kdy například i PhDr. Josef Langmeier přednášel poprvé v roce 1961 na pediatrickém sjezdu v Bratislavě o psychické deprivaci (11).

V roce 1970 byla zásluhou Sdružení přátel SOS dětských vesniček otevřena první SOS vesnička v Doubí u Karlových Varů. Poté vznikla i SOS dětská vesnička v Chvalčově. Tyto události vedly k tomu, že roku 1973 (po více než 20 letech) byla pěstounská péče opět oficiálně ukotvena v zákoně. S tím souviselo i přiznání příspěvku na úhradu potřeb, který byl v případě společné PP manželů vyplácen vždy k rukám ženy. Odměna pěstouna nenáležela v situaci, kdy bylo dítě svěřeno do PP prarodičů; jim odměna náležela pouze z důvodů zvláštního zřetele hodných (např. nízký příjem či péče o zdravotně postižené dítě).

Po roce 1989 došlo ke zrušení národních výborů a oblast sociálně-právní ochrany dětí byla převedena do kompetencí obcí, okresních úřadů a MPSV. Došlo i k úpravám

v zákoně, kde bylo nestátním organizacím povoleno provozovat zařízení pro výkon PP a byl ustaven institut předpěstounské péče.

Roku 1999 byl vydán zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který zrušil zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Úprava PP byla zcela přirozeně integrována do zákona o rodině mezi ostatní formy náhradní rodinné péče, což trvá dodnes (7).

1.2.4 Typy pěstounské péče

V praxi se uplatňují různé typy PP, mezi základní patří PP individuální a skupinová. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí a je vykonávána buď příbuznými (např. prarodiči) či cizími osobami (tzv. klasická PP). Skupinová PP probíhá v zařízeních pro výkon pěstounské péče (v čele s pěstounským párem) nebo v SOS dětských vesničkách (v čele s matkou – pěstounkou). Další dělení může být na PP na přechodnou dobu a PP dlouhodobou, což jsou všechny ostatní (18).

1.2.4.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Krajský úřad vede pro účely zajištění PP pro dítě na přechodnou dobu podle zvláštního právního předpisu evidenci osob, které mohou pěstounskou péči po tuto dobu vykonávat. Zařazují se sem osoby na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Tyto osoby mají dle odborného posouzení předpoklady pro výkon takové péče o dítě a to především z hlediska krátkodobosti péče a péče o dítě krátce po jeho narození.

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu a to na:

- a) dobu, po kterou nemůže rodič dítě ze závažných důvodů vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí může dát rodič souhlas s osvojením,
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že rodiče neprojeví opravdový zájem o dítě.

Soud je povinen nejméně jedenkrát za tři měsíce přezkoumat, zda stále trvají důvody pro svěření dítěte do PP dle výše citovaného usnesení. Za tímto účelem si

vyžádá především zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, když odpadnou důvody, pro které bylo dítě svěřeno do PP na přechodnou dobu (26).

1.2.4.2 Zařízení pro výkon pěstounské péče

Zařízení je obvykle zřizováno v samostatném objektu či prostorách a zřizovatel uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu PP v zařízení. Tato dohoda musí obsahovat náležitosti uvedené v zákoně. Je také stanoveno, že celkový počet dětí v zařízení (včetně vlastních dětí pěstouna) nesmí překročit počet šest, jsou však i výjimky a to v případě, kdy jsou pěstounovi svěřeny do péče sourozenci či jde-li o dítě pěstouna, které začne pobývat v zařízení až po uzavření dané dohody, případně i z jiných důvodů zvláštního zřetele hodných.

Výkon PP v zařízení zaniká na základě písemné dohody smluvních stran nebo písemnou výpovědí dohody jednou ze smluvních stran. Zřizovatel může vypovědět dohodu a to vždy z důvodu nedodržení dohodnutého počtu dětí či z důvodu zrušení PP u všech svěřených dětí.

Pěstoun na základě dohody o výkonu pěstounské péče pobírá odměnu, která se posuzuje jako plat – je tedy zdravotně i sociálně pojištěn. Ostatní hmotné nároky (pěstounské dávky) jsou shodné s dávkami individuální pěstounské péče. Odměna náleží ve výši 5,50násobku částky životního minima jednotlivce při péči o jedno až tři děti. Za každé další dítě se odměna zvyšuje o 0,50násobek uvedené částky a při péči o zdravotně postižené dítě či o dítě vyžadující mimořádnou individuální péči se odměna zvyšuje o 0,26násobek této částky na každé dítě. Pokud vykonávají PP v zařízení manželé společně, pak náleží každému z nich odměna ve výši jedné poloviny, pokud se nedohodnou jinak. Zřizovatel se zavazuje uhradit i další výdaje – např. 9/10 poměrné části nákladů na domácnost, zvýšené náklady s opravami a údržbou objektu zařízení, ...

Veškeré konkrétní údaje, práva a povinnosti jak pěstounů (např. doplňovat své odborné znalosti), tak i zřizovatele, jsou ukotveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (26).

1.2.4.3 SOS *dětské vesničky*

Sdružení SOS dětských vesniček zajišťuje NRP (pěstounskou péči) dětem, jejichž vlastní rodina selhala. Děti z dětských domovů dostávají novou šanci vyrůstat v rodinném prostředí. Sdružení vyhledává a školí SOS matky pěstounky, které poté vychovávají děti jim svěřené do péče, kde jednu sourozeneckou skupinu tvoří zhruba pět až sedm dětí. Jsou zde podporovány i kontakty dětí s biologickou rodinou.

Cílem je poskytnout dětem možnost vyrůstat v rodinném prostředí a to zejména pro ty, které nemohou být umístěny v adoptivní či individuální pěstounské péči, a cíleně je připravovat na samostatný život.

Dlouhodobý model je založen na čtyřech pilířích:

1. *Matka – každé dítě má pečujícího rodiče.* Pěstounka si vytváří úzký vztah s dítětem, poskytuje mu lásku, bezpečí a stabilitu a respektuje původní rodinu dítěte.
2. *Bratři a sestry – rodinné vazby se přirozeně rozvíjejí.* Děti si vytváří mezi sebou navzájem a mezi sebou a matkou citové vazby, které přetrvávají po celý život.
3. *Dům – každá rodina vytváří vlastní domov.*
4. *Vesnička – SOS rodina je součástí společnosti.* SOS rodiny žijí společně a vytváří podpůrné prostředí vesničky.

Ženy, které chtějí vykonávat funkci matky – pěstounky, musí splňovat určitá kritéria: měly by být zralé, plné síly, odvážné, trpělivé, citlivé a se zájmem o osud dětí v ústavní výchově. Měly by být schopny vytvořit láskyplný domov přijatým dětem na poměrně dlouhou dobu (asi 10 – 15 let). Matka pěstounka by měla být duševně i tělesně zdravá, výhodou je zkušenost s výchovou vlastních dětí. Pěstounky musí procházet komplexním výcvikem.

Ročně si žádá o informace zhruba 80 žen, ale na osobní setkání přijde zhruba 20 % žen (zbylé si ujasní, že to není směr, jakým by se chtěly ubírat). Do samotné SOS vesničky nastoupí po roční přípravě dvě až čtyři ženy. V současnosti jsou v provozu tři

SOS dětské vesničky - v Doubí, Chvalčově, Medlánkách a v provozu je i SOS komunita mládeže v Brně, která navazuje na pobyt v SOS dětských vesničkách (16).

Počet dětí a matek pěstounek v SOS dětských vesničkách (17)

SOS dětská vesnička	2004		2005		2006	
	Počet dětí	Matky pěstounky	Počet dětí	Matky pěstounky	Počet dětí	Matky pěstounky
Doubí	19	5	15	5*	12	3
Chvalčov	27	6	24	5	24	6
Medlánky	19	7	46	10	49	10

* Na konci roku zůstaly pouze dvě pěstounky s osmi dětmi a plánovalo se na jeden rok utlumit činnost. Nakonec k tomu nedošlo.

Místa v zařízeních sociální péče – SOS dětské vesničky (5)

Rok	2000*	2003*	2004	2005	2006
Počet míst	353	372	126	126	126

* Do roku 2003 včetně zvláštních zařízení pro výkon PP.

1.2.4.4 Klasická pěstounská péče (PP vykonávaná cizími osobami)

Zprostředkování PP spočívá ve vyhledávání dětí vhodných ke svěření do PP, ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny, v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se pěstouny a ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte. Zprostředkování mohou provádět pouze orgány sociálně-právní ochrany a to krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, MPSV ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

Pěstounská péče se zprostředkovává na základě podání žádosti u obecního úřadu obce s rozšířenou působností (vyjma PP na základě podání návrhu na svěření do PP příbuzného či osobě blízké dítěti či jeho rodině). Součástí spisové dokumentace žadatele musí být žádost obsahující osobní údaje žadatele (např. jméno, datum narození); doklad o státním občanství, povolení k trvalému pobytu či hlášení k pobytu na území ČR.; opis z evidence Rejstříků trestů; zpráva o zdravotním stavu předložená žadatelem; údaje o ekonomických a sociálních poměrech; písemný souhlas opravňující orgán sociálně-

právní ochrany zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování; písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti.

Krajský úřad i ministerstvo (oba odděleně) vede evidenci dětí a evidenci žadatelů vhodných stát se pěstouny. Tyto evidence obsahují dokumenty uvedené v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Krajský úřad rozhoduje o zařazení žadatele do evidence žadatelů. Samotné zprostředkování pěstounské péče probíhá jak prostřednictvím krajského úřadu, tak i ministerstva **(26)**.

Nejčastěji jsou do PP umísťovány děti sociálně osiřelé, které potřebují trvalou individuální péči a dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Dále se jedná o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, sourozenecké skupiny a děti jiného etnika. Také sem spadají děti, jejichž svěření do osvojení brání právní překážky - hlavně nesouhlas rodičů **(18)**.

Samotné odborné posuzování žadatelů se zaměřuje na charakteristiku osobnosti, zdravotní a psychický stav, bezúhonnost, předpoklady vychovávat dítě, motivaci, stabilitu manželského vztahu a prostředí v rodině. Žadatel také musí projít přípravnými kurzy pro budoucí náhradní rodiče, které zajišťuje krajský úřad. Na základě tohoto posouzení vydá krajský úřad rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči; jedná se o správní řízení, takže je možné podat odvolání. Pokud je nalezeno vhodné dítě, může dojít k prvnímu kontaktu žadatelů s dítětem. Samotné „párování“ je velmi obtížné, proto jsou hejtmany či primátorem Prahy pro tento účel zřizovány poradní sbory jako zvláštní orgány obce. Pokud vše dobře probíhá (např. návštěvy), dítě je svěřeno žadatelům do předpěstounské péče, a pokud toto období prokáže prospěšnost tohoto soužití, je dítě svěřeno do pěstounské péče. Nelze opomenout i to, že pokud je dítě ve věku, kdy je schopno posoudit dosah svého svěření do pěstounské péče, musí být přihlédnuto také k jeho vyjádření.

Žadatelé někdy upřednostňují PP před adopcí z důvodu domněnky, že jim tak dítě bude svěřeno dříve. Některé rodiny nerespektují biologickou rodinu dítěte a snaží se dítěti kontaktu s ní, ale někdy i získání informací o ní, zabránit. Zde je však třeba klást důraz na to, že pojetí pěstounské péče se musí jasně odlišovat od osvojení **(18)**.

1.2.4.5 Příbuzenská PP – zejména PP vykonávaná prarodiči

Svěření do péče

Pokud se o dítě jeho rodiče nemohou, nechtějí či nedokáží postarat, prarodiče a nejbližší příbuzní dítěte či členové širší rodiny se zpravidla sami ujímají osobní péče o dítě. Také orgán sociálně-právní ochrany dětí nejprve kontaktuje příbuzné dítěte, v případech, kdy se snaží zajistit osobní péči o dítě. Také v § 45 zákona o rodině se hovoří o tom, že při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. Pěstounská péče se používá často v případech, kde vzhledem k příbuzenství zúčastněných není možné osvojení a nebo dítě může být svěřeno do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.

Výhodou je, že prarodiče či další blízké osoby nemusí procházet všemi procedurami, kterým jsou vystaveni žadatelé o „klasickou“ PP, neboť zprostředkování PP se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do PP fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.

Soudní řízení může být zahájeno i bez návrhu a daná věc je projednávána v řízení nesporném ovládaném zásadou oficiality a vyšetřovací zásadou. Soud vyšetří situaci jak rodičů, tak i situaci v přirozené rodině dítěte (míru narušení rodiny, možnost návratu dítěte zpět k rodičům) a také zhodnotí stav dítěte (fyzické, duševní a sociální zdraví). Výsledné důkazy jsou posuzovány jednotlivě a také ve vzájemných souvislostech. Poté následuje rozhodnutí soudu, které má vést ke zdárnému vývoji daného dítěte **(9)**.

Financování a dočasnost PP – velmi obecně

Pěstounská péče je financována státem, kdežto svěřeni do výchovy jiné fyzické osoby dle § 45 zákona o rodině nikoliv (pozn. novelou č. 242/1997 Sb. bylo zrušeno diskriminační ustanovení v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, které umožňovalo přiznat odměnu za výkon PP prarodičům pouze v odůvodněných případech, kterým byla např. péče o těžce zdravotně postižené dítě).

Příbuzenská PP by měla být chápána spíše jako „dočasná“ a to do doby, kdy pomine krize u rodičů dítěte a tuto dočasnou péči zajistí prarodiče, příbuzní či jiné blízké osoby

(tento názor však nepřevládá u všech odborníků). Dříve bylo obdobné ustanovení v zákoně o pěstounské péči, to se však nepřeneslo do zákona o rodině, a proto je příbuzenská PP nadále považována za dlouhodobou **(9)**.

Pozitiva příbuzenské PP

Velkým přínosem příbuzenské PP je předpoklad, že nebude omezen kontakt dětí s rodiči, což by hrozilo u PP osob „cizích“. Tím je usnadněn i případný návrat dítěte zpět k rodičům, samozřejmě pouze tehdy, pokud je to možné. Dítě není traumatizováno zvykáním si na cizí osoby a má vyšší šanci na styk s rodiči (zde je však velmi důležité zvážit, zda je to pro dítě přínosné, neboť jsou případy, kdy je dítě více traumatizováno kontaktem s rodiči než přechodem do nové rodiny). Dítě si zachovává původní vazby v širší rodině a vnímá pocit sounáležitosti **(9)**.

Děti potřebují prarodiče, kontakt s nimi je pro děti přínosem a tento vztah pozitivně působí i na samotné prarodiče. Někdy v rodinách prarodiče suplují činnost rodičů, většinou se však jedná o časově omezenou činnost vyplývající z pracovního vytížení rodičů. Prarodiče mohou být ve výchově poměrně benevolentní, nelpí tolik na dosažení úspěchů dítěte. Disponují zkušenostmi, které načerpali během života a které jim ve výchově významně pomáhají **(6)**.

Motivace prarodičů

Dítě vychovávané prarodiči má po každém z prarodičů čtvrtinu své genetické výbavy (obvykle), tudíž je prarodičům genetické pozadí dítěte blízké a srozumitelné více než komukoliv jinému. Prarodiče také znají velmi dobře alespoň jednoho z rodičů dítěte. Tudíž dítě není prarodičům „cizí“ a ve své vnučce či vnukovi vidí pokračování svého rodu, tím jsou také motivováni k řádné výchově dítěte.

Sami se mnohdy vracejí do svého vlastního dětství, i když je prožívali ve zcela jiné době (což si mnohdy nepřipouštějí) a také do dítěte vkládají naděje, které oni sami ani jejich děti nedokázali naplnit. Dalším faktorem je i snaha napravit výchovné chyby u vlastních dětí **(12)**.

Rizika PP vykonávané prarodiči

Jedná se především o přemíru lásky a shovívavosti spíše než o jejich nedostatek. Hluboký citový vztah k dítěti násobený vědomím zkracujícího se vlastního života i dalšími charakteristikami zralejšího věku (úzkostnost, snížená schopnost adaptace, úbytek fyzických i psychických sil,...) mnohdy spíše znemožňuje či zakrývá realistické porozumění dítěti a vede k vytváření problémů.

Dalším rizikem či negativem je to, že prarodiče ve funkci pěstounů jsou méně ochotní vyhledávat pro svěřené děti odbornou pomoc nebo ji i dokonce odmítají a to i v případě, kdy je jí velmi třeba. Prarodiče mnohdy odmítají nabízenou pomoc, hůře přijímají poučení a zkušenosti druhých. Spíše se drží stranou od činnosti různých svépomocných sdružení pěstounských rodin. Projevují také méně solidarity, v prostém zájmu svého okolí vidí přehnanou vtíravost a zájem úředních osob považují za nemístnou kontrolu.

Samozřejmě vše je velmi individuální, ale mnohé souvisí s vyšším věkem a pokrevní sounáležitostí, z které vyplývá jistá rodinná výlučnost a nedotknutelnost. Více než u jiných pěstounů převládá u prarodičů vnímání, že dítě je „jen“ jejich a hájí si intimitu rodinného soužití. Dalo by se říci, že jejich mentalita se v tomto směru blíží mentalitě adoptivních rodičů **(12)**.

Také názory prarodičů na hygienu a životosprávu jsou často poměrně „zastaralé“, neodpovídají požadavkům současné společnosti **(13)**.

Statistiky z let 1980 – 1997 ukazují, že počet PP vykonávaných prarodiči zvolna klesá. V roce 1980 tvořila PP ostatních příbuzných zhruba 30 % podíl, v roce 1987 již 25 % podíl PP. „Klasická“ PP tvořila více než polovinu úhrnu pěstounských péčí. Pokud se jedná o absolutní vymezení, udává se, že v tomto období (na konci 90. let) bylo v ČR zhruba 5 000 pěstounských rodin a z toho 1/3 byla příbuzenských **(12)**.

Skladba PP v ČR dle pěstounů 1980 – 1997 (12)*

Rok	<i>Celkem</i>	<i>Prarodiče</i>	%
	<i>Počet</i>	<i>Počet</i>	
1980	3 862	1 354	35
1985	4 020	1 308	32
1987	4 073	1 269	31
1990	4 409	1 280	29
1994	4 356	N/A	N/A
1995	4 409	1 234	28
1996	4 480	1 418	32
1997	4 391	782	18

* Pan Prof. Matějček čerpal tyto údaje z MPSV, dnes však nejsou aktuální statistiky v tomto pojetí (přesné vymezení PP vykonávané prarodiči) dostupné.

1.2.5 Finanční zajištění pěstounských rodin

Dávky pěstounské péče jsou upraveny v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Jedná se zejména o tyto dávky:

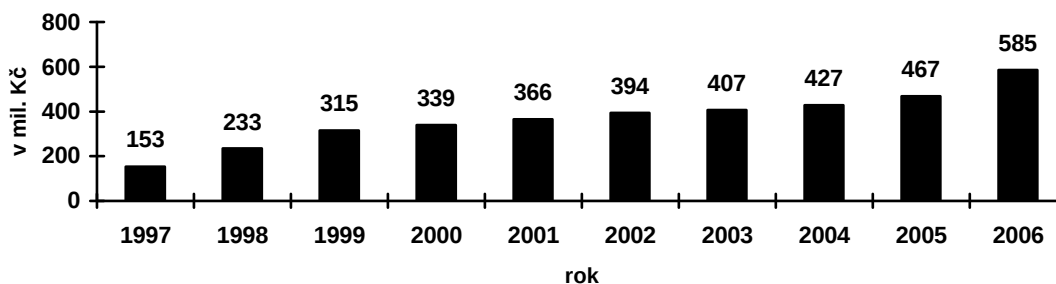
- **Příspěvek při převzetí dítěte** – jedná se o jednorázovou dávku určenou na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do NRP. Výše příspěvku je stanovena pevnými částkami a to dle věku dítěte.
- **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte** – nárok na dávku má dítě svěřené do PP a po jejím skončení (po 18. roce věku), nejdéle však do 26 let, zůstane-li dítě nezaopatřené a ve společné domácnosti s bývalým pěstounem. Výše příspěvku na úhradu potřeb nezaopatřeného dítěte činí 2,3násobek životního minima dítěte, v případě zdravotního postižení se příspěvek zvyšuje.
- **Odměna pěstouna** – výše odměny je stanovena výší částky životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě. Pečuje-li pěstoun alespoň o tři svěřené děti nebo o jedno svěřené dítě, jež je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III., IV., činí odměna pěstouna

5,5násobek životního minima jednotlivce, přičemž za každé další svěřené dítě se odměna dále zvyšuje.

- **Příspěvek na zakoupení motorového vozidla** – náleží pěstounovi, který má v PP alespoň čtyři děti. Dané vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč.

Pěstounovi vzniká nárok i na další dávky státní sociální podpory (vyjma sociálního příplatku) a to např. na rodičovský příspěvek, přídavek na dítě a další **(14)**.

Vyplacené dávky státní sociální podpory - pěstounská péče (3-5)*

* V rámci těchto dávek byl vyplacen příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

2 Cíle práce

2.1 Cíle

Cíl 1: Posouzení specifických charakteristik pěstounské péče vykonávané prarodiči ve vybraných rodinách.

Cíl 2: Zhodnocení počtu dětí umístěných do pěstounské péče a poručenství v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina za rok 2007.

3 Metodika

3.1 Metodický postup

Zvolena byla kvalitativní analýza případových studií. Byla použita data z rozhovorů (ta tvoří největší poměrnou část), data z pozorování (ta tvoří menší, ale přesto důležitou poměrnou část) a u dvou případových studií (sestry Daniela a Veronika) byla využita i data z dokumentů (především dokumenty patřící prarodičům, znalecký posudek psychologa, spis Om orgánu sociálně-právní ochrany dětí). Zvolenou metodou byl polostrukturovaný rozhovor a to u všech vyjma sester Lucie a Hanky, kde byl zvolen polostrukturovaný rozhovor formou elektronické komunikace (e-mail, ICQ).

Část věnovaná statistikám jednotlivých obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v krajích České Budějovice a Vysočina se opírá o údaje poskytnuté pracovištěm náhradní rodinné péče Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích a většinou obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v kraji Vysočina. Pro výzkum byly zvoleny pouze tyto dva kraje, neboť získat dané informace je poměrně obtížné. Tyto kraje byly zvoleny z důvodu toho, že autorka práce v jednom kraji žije, v druhém studuje.

3.2 Charakteristika souboru

3.2.1 Soubor zkoumaných dětí (žen)

Cílovou skupinu tvořily ženy ve věku 20 – 30 let, které byly po určitou část svého života vychovávány v pěstounské péči prarodičů či se stále ještě v této péči nacházejí.

Výzkum byl proveden na pěti ženách, z nichž dvě a dvě byly sestry, jedna se nacházela v PP prarodičů sama. Čtyři ženy pocházely z kraje Vysočina, jedna z Jihočeského kraje.

Záměrem bylo poukázat na charakteristiky pěstounské péče vykonávané prarodiči a to především z pohledu dětí, nyní již žen. Snahou bylo zachytit vnímání pěstounské péče těmito ženami. Předmětem zájmu bylo hodnocení pěstounské péče.

Získaná data byla zpracována a byla provedena jejich analýza. Vzhledem k tomu, že se jednalo o kvalitativní výzkum, nelze tyto údaje zobecňovat, ani je srovnávat s jinými výzkumy.

3.2.2 Soubor dětí v pěstounské péči a poručenství

Cílovou skupinu tvořily obecní úřady obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina. Předmětem zájmu byl počet dětí nově svěřených do PP prarodičů a počet dětí nacházejících se v PP prarodičů v roce 2007.

V tomto případě se však nepodařilo získat konkrétní data ze všech obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. V Jihočeském kraji byla data poskytnuta všemi obecními úřady obcí s rozšířenou působností a v kraji Vysočina byly informace poskytnuty téměř všemi obecními úřady obcí s rozšířenou působností.

Po shromáždění a analýze dat nedošlo ke srovnání obou souborů, neboť dané parametry toto srovnání neumožňují.

4 Výsledky

4.1 Výsledky kvalitativního výzkumu

4.1.1 Případová studie I. – Petra, geodetka, 29 let (*1979)

1. Nukleární rodina – vlastní primární rodina

Petra se narodila jako první dítě. Těhotenství bylo nechtěné a neplánované. Těhotenství probíhalo bez komplikací. Porod byl předčasný (v 34. týdnu), byl spontánní a bez komplikací.

Matka pocházela z úplné rodiny, měla mladšího bratra. Vystudovala střední ekonomickou školu a studium završila složením maturitní zkoušky. Ve čtvrtém ročníku otěhotněla a tím ovlivnila svoji budoucnost.

Otec pocházel z úplné rodiny, měl dvě mladší sestry. Vystudoval vysokou školu a získal titul Ing. v oboru Informatika a výpočetní technika a programování. Tomuto oboru se věnuje dodnes.

Rodiče Petry se seznámili na plesu a intimně se sblížili. Matka otěhotněla a sdělila to otci, ten se s danou zprávou nemohl vyrovnat a na několik týdnů se odmlčel, neboť si nebyl jistý, zda je dítě skutečně jeho. Matka tuto zprávu řekla i svým rodičům a ti to poměrně dobře přijali, dceru podporovali a chtěli, aby se dcera provdala. Ona sama se však vdávat nechtěla.

Otec danou situaci přijal, matka si vše promyslela a nakonec se vzali. Pár měsíců po svatbě se narodila Petra, matce bylo v té době 19 let.

2. Rané dětství

Mladí manželé bydleli u manželčiny rodiny. To však nebylo optimální, neboť daný byt byl malý a bydlel zde i manželčin bratr. Rodiče si nerozuměli a otec byl pod tlakem jako rodič i jako student, neboť studoval vysokou školu. Po roce manželství se rodiče rozvedli. Otec se vrátil ke svým rodičům, dostudoval vysokou školu a zhruba po roce od rozvodu se znovu oženil.

Petře byl jeden rok, když otec odešel, nevytvořila si k němu tedy žádný vztah. Otec ji navštěvoval dvakrát ročně, vždy na narozeniny a na Vánoce do jejích deseti let.

Události, které se staly do jejích tří let, si příliš nepamatuje. Ví pouze, že se s ní matka brzy odstěhovala do nového bytu a již od útlého věku si vytvořila velmi silné pouto k matčiným rodičům, zejména k babičce, neboť o ni často pečovali a měli k ní vřelý vztah.

3. Další průběh

Po rozvodu se matka přestěhovala s dcerou do nového bytu. Petra trávila mnoho času u prarodičů, což jí velmi vyhovovalo.

Když byly Petře tři roky, matka si našla přítele a společně se přestěhovali do Brna, kde jeden rok společně bydleli. S tímto vztahem prarodiče nesouhlasili, neboť vliv matčina partnera na Petru nebyl dobrý. Když Petra zlobila a často se jednalo o pouhé drobnosti, matčin přítel ji vzal do koupelny a pustil na ni ledovou vodu. Vlivem tohoto nevhodného způsobu trestání se u ní vytvořil tik – neustále mrkala. Matka si chtěla onoho přítele vzít, svatba byla již naplánovaná, ale kvůli jednomu nedorozumění přítel svatbu zrušil.

Matka se s dcerou vrátila zpět do bytu v Českých Budějovicích. Matka nastoupila do práce a Petra začala chodit do mateřské školy. V té době začala matka poměrně často střídat partnery. Petra si už nepamatuje, zda u nich nějaký muž dlouhodobě přebýval, pamatuje si, že tam oni muži „pouze“ přespávali.

Později měla matka dlouhodobější známost. Partnerova rodina si však nepřála, aby on vzdělaný si vzal nevzdělanou, rozvedenou ženu s dítětem. Matka ho navštěvovala u jeho rodičů, ale nikdy s sebou nesměla vzít svoji dceru. Na nátlak svých rodičů muž vztah ukončil.

Petra trávila mnoho času se svými prarodiči a to jak odpoledne, po návratu z mateřské školy, tak především o víkendech. Každý víkend trávila Petra u prarodičů, matka zde nebyla. Vztah k prarodičům byl tak silný, že vždy když se přiblížil nedělní večer, Petra odmítala jít domů k matce.

Petra měla již od útlého dětství z matky strach. Matka byla velmi náladová a Petra mnohdy vůbec nevěděla, za co je trestána. Vždy, když ji matka potrestala, musela se jí Petra omluvit, aniž věděla, za co byla potrestána. Matka od Petra také vyžadovala výborné výsledky (především ve škole) a vyvíjela na ni nepřiměřený tlak.

Na kamarády si příliš nepamatuje. Vzhledem k tomu, že neměla žádného sourozence, většinu času trávila v mateřské škole, doma či u prarodičů, nebyl zde tedy ani prostor vytvořit si nějaké přátelství.

4. Zlomové období

Krizová situace nastala v období komunistického převratu. Objevily se nové příležitosti a práce v Rakousku byla pro matku velmi lákavá. Odjela tedy do Rakouska a pracovala zde jako sanitářka (jednalo se o nelegální práci), později odešla pracovat do Německa. Petře bylo v té době deset let.

Petra bydlela u prarodičů, matka jezdila domů jednou za čtrnáct dní, vždy na víkend. Přivezla dárky a k dceři se hezky chovala.

Matka dostala v Německu pracovní povolení. Navázala milenecký vztah s majitelem autoservisu (pozn. matce bylo 30 let, onomu muži 70 let), dokonce Petře vyprávěla i nějaké „pikantnosti“ z tohoto vztahu. Potom si matka našla jiného muže, majitele Porsche servisu (pozn. jí bylo 32 let, jemu 49 let), odjela s ním na dovolenou na Seychelly a chtěla se za něj provdat. Tuto zprávu přijela pouze oznámit domů, Petra tuto informaci přijala s velkou nevolí. Matka se tedy provdala, otěhotněla a porodila chlapce (dnes je mu 14 let), její muž se s ní krátce na to rozvedl (pozn. počtvrté) a odešel k jiné ženě. Potom navázala matka další vztah s německým občanem, kvůli jeho daňovým podvodům však byli nuceni žít určitou dobu v České republice.

Petra bydlela po celou dobu u prarodičů a byla zde velmi spokojená. Když se matka vrátila zpět do České republiky, chtěla, aby se k ní Petra nastěhovala a žila s ní a její novou rodinou. To Petra odmítala a bránila se pomocí tichého protestu. Ráno šla do školy, potom k babičce a čekala na poslední autobus, který by ji dopravil k matce. Matka vždy přichystala společnou večeři, Petra ale nevečeřela, nekomunikovala a zavřela se v pokoji. Hned ráno jela prvním autobusem k prarodičům. To trvalo zhruba

jeden měsíc, matka to poté vzdala. Až později se babička Petře přiznala, že na matku „zatlačila“, neboť jí daná situace připadala neúnosná.

Od té doby měla Petra s matkou velmi špatný vztah. Sama to hodnotí takto: „Dva roky jsme spolu nemluvily a potom půl roku zase ano, to se periodicky opakovalo.“

Matka se za onoho Němce provdala. Petra o něm dnes mluví v samých superlativech, neboť je s ním dodnes v kontaktu. On sám matku miloval, vychovával jejího syna jako vlastního a měl i zájem o Petru. Matka se s ním však rozvedla, což Petru velmi mrzelo.

Od té doby Petra o matce nic nevěděla.

5. Předškolní a školní docházka

Ve třech letech nastoupila Petra do mateřské školy. Už si to téměř nepamatuje. Jediné, co si pamatuje, je, že šla vždy z mateřské školy k prarodičům. Babička ji před vstupem do školy naučila číst.

Nástup do školy probíhal bez komplikací. První až pátou třídu navštěvovala na základní škole a byla druhou nejlepší žákyní ve třídě. Nikdo se s ní doma neučil. Ve třídě měla dvě kamarádky. Jinak si nic ostatního, co by se týkalo školy, nepamatuje.

Potom nastoupila na víceleté gymnázium. Její prospěch už nebyl výborný, ale řadila se k lepšímu průměru, většinou dosáhla vyznamenání, častěji však na vyšším gymnáziu, neboť na nižším gymnáziu měli učitelé o „malých“ studentech nereálné představy. Petřiny vzpomínky na gymnázium nejsou příliš dobré. Sama označuje složení třídy jako „snobské“. Většina dětí měla velmi majetné rodiče a Petra, která nedosahovala jejich finanční úrovně, je naprosto nezajímala, nebo jí dokonce i opovrhovaly, neboť se odlišovala tím, že neměla prvotřídní oblečení a peníze. Spolužáci již na nižším gymnáziu navštěvovali o polední pauze Billiard bar a konzumovali alkoholické nápoje. Petra se vnímala jako outsider, neměla peníze, byla ale šetrivá a nesdílela zájmy svých spolužáků. Ve třídě měla dvě kamarádky. V závěrečném ročníku Petra využila možnosti odjet na sedm měsíců do Ekvádoru (Jižní Amerika) skrze organizaci World Experience. Pobyť stál celkem 100 000 Kč, 10 000 jí dala matka, část uhradila z otcových alimentů,

které činily 3 300 měsíčně a zbytek uhradila penězi vydělanými z brigád (např. brigáda sběru borůvek).

Potom složila přijímací zkoušky na Zemědělskou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, a to jako druhá nejlepší. Studovala obor Pozemkové úpravy a převody nemovitostí. Studijní kolektiv byl výborný. Petra se zde cítila velmi dobře a měla pocit, že se neodlišuje, neboť všichni náleželi do „střední vrstvy“. Studium zvládala bez obtíží, sama ho hodnotí jako velmi lehké. V 5. ročníku začala pracovat jako geodet v rámci jedné firmy a tam pracuje dodnes.

Práce ji baví a dokonce pracovní kolektiv hodnotí jako ještě lepší než na vysoké škole.

6. Pěstounská péče

Oficiálně byla Petra svěřena do pěstounské péče prarodičů v 16 letech, babičce bylo 56 let a dědečkovi 59 let. Neformálně však byla v této péči již od svých 10 let. Zpočátku si matka výživné od otce nechávala i přesto, že se prarodiče o Petru řádně a dlouhodobě starali. Jeden rok dokonce matka platila sama výživné 2000 Kč měsíčně, ale to později svým rodičům velmi vyčítala. Žádost o svěření do pěstounské péče podali prarodiče z finančních důvodů. V dané době byli již oba v předčasném invalidním důchodu a nezvládali pokrýt výdaje z prostředků, které měli. Samotné řízení proběhlo bez komplikací, otec ani matka neměli žádné připomínky a pro Petru se prakticky nic nezměnilo.

Těsně před obdobím, kdy začala Petra trávit u prarodičů většinu svého času, prodělala babička infarkt myokardu a absolvovala operaci páteře. Babičce byl přiznán invalidní důchod a dědečkovi byl přiznán o osm let později. Prarodiče tedy měli na Petru hodně času.

Samotná pěstounská péče probíhala výborně. Petra milovala čas trávený u prarodičů a měla velmi hluboký a pevný vztah s babičkou. Petra babičku hodnotí jako nejlepší kamarádku, Petra k ní měla absolutní důvěru a hovořila s ní o všech záležitostech, včetně intimního života.

Babička byla velmi dominantní a rozhodovala v rodině. Byla inteligentní, ač měla pouhých „osm tříd“, neboť si její rodiče nepřáli, aby studovala, ale chtěli z ní mít dobrou hospodyní. Babička pracovala jako skladnice. Babička byla vážná, přísná, výbušná, ale zároveň milá a spravedlivá. Neměla příliš mnoho přátel, protože se naplno věnovala domácnosti, Petře a hospodářství. Babička měla dědečka velmi ráda a hádali se pouze kvůli závažným věcem. Velkým koníčkem bylo pro babičku sbírání borůvek, což přenesla i na Petru.

Dědeček nedosahoval babiččiny intelektuální a sociální úrovně, pracoval jako řidič. Dědeček jako vášnivý myslivec trávil v lese hodně času a s Petrou příliš často nebyval. Když byla Petra malá, chtěla, aby ji dědeček vzal do lesa, což on odmítal, protože by mu vyplašila zvěř, a později už o to nestála Petra. Když byla malá, hrál s ní dědeček karty. On sám byl klidný až flegmatický, vše mu bylo jedno. Sám se do žádné činnosti nepustil, babička mu vše musela říci, což vedlo k tomu, že babička dělala většinu prací sama, a to především tehdy, když bylo třeba udělat danou činnost rychle a pořádně.

Babička trestala Petru výjimečně, zejména za nepořádek. Petra vždy věděla, za co je trestána a trest jí připadal naprosto oprávněný a přiměřený.

Co se týče hygienických návyků, babička v Petře vypěstovala velmi silný smysl pro čistotu, Petra se koupala denně, pravidelně si čistila zuby.

Petra prarodiče oslovovala babičko, dědo. Před druhými o nich hovořila jako o babičce, babči a dědovi.

Jaro až podzim trávili prarodiče s Petrou na chatě (zděný dům), kde chovali různá zvířata (ovce, kozy, prasata, slepice) a v zimním období bydleli v městském bytě.

Petra byla v pěstounské péči prarodičů velmi spokojená. Ve 4. ročníku střední školy navázala svůj první vážný vztah a osamostatnila se. Celoročně žila ve výše zmíněném městském bytě. Po roce se s přítelem rozešli a Petra krátce na to navázala pouze intimní vztah s jiným mužem, který on po roce ukončil.

Ve třetím ročníku vysoké školy se seznámila se svým budoucím manželem. Po roce známosti se Vlastimil nastěhoval k ní a prarodičům. Po roce a půl začali společně stavět dům. Později se vzali a dům přestali stavět (jednalo se zatím o hrubou stavbu), žili spolu rok a čtvrt jako manželé, pak se vzájemně oddělili a po roce se rozvedli. Důvodem

rozvodu byla sexuální frigidita manžela a zvláštní praktiky, jež užíval a které zřejmě vycházely z jeho vlastní rodiny.

Dodnes je Petra se svým bývalým manželem v kontaktu. Babička její rozvod schvalovala, neboť zjištěné informace považovala za kontraindikaci pro dané manželství.

Otec přestal Petru v deseti letech navštěvovat. Babičku ze strany otce Petra nikdy nepoznala, neboť se od otcovy minulosti distancovala. Dědeček ze strany otce Petru navštěvoval, obvykle na Vánoce, kdy jí přinesl dárky. Otec se s Petrou znovu kontaktoval až v den její svatby, kdy přišel pouze na chvíli (nebyl pozván) a požádal ji, zda by se mohli znovu začít stýkat. Od té doby byli v kontaktu zhruba jednou za měsíc.

Matka se dceru nesnažila kontaktovat. Žila svým životem a vztahy mezi nimi byly spíše napjaté. Matčina nepřítomnost Petře nevadila, neboť z ní měla vždy strach a naopak od babičky přijímala lásku, důvěru, přijetí a bezpečí.

7. Současnost

Petra se pokusila napravit finanční nesrovnalosti týkající se společné stavby domu. Zadlužila se, vyplatila bývalého manžela a postupně se snaží svůj dům dostavět.

Babička před třemi roky prodělala cévní mozkovou příhodu, strávila delší dobu v nemocnici a poté byla převezena do domácího ošetřování. Tuto situaci však nezvládl dědeček. Péče o babičku a tlak ze strany dcery (Petřiny matky), která se snažila zdiskreditovat Petru, vedl k tomu, že dědeček byl jako mezi mlýnskými kameny. Uvěřil své dceři a nechal se přesvědčit o tom, že Petra odcizila v domě šperky a různé jiné věci. Příliš pozdě zjistil, že to nebyla pravda. Matčíným motivem pro toto jednání byla snaha „odstranit“ Petru, aby ona jediná (bohužel s dalšími sourozenci) mohla být případným dědicem.

Vše vyústilo až v to, že dědeček Petru napadl a ona byla převezena na pohotovost s mnoha podlitinami. V této chvíli se Petry ujal otec, ubytoval ji u své sestry, kterou viděla poprvé v životě a pomohl jí najít nové ubytování (její dům byl v té době neobyvatelný). Od té chvíle byl otec pro Petru velkou oporou.

Rok 2005 - 2006 byl pro Petru velmi těžký, neboť babička byla hospitalizována na JIP, později na ONP a celkově zde strávila sedm měsíců. Petra pracovala, měla i hodně přesčasů (kvůli splácení úvěru) a každý den jezdila za babičkou do nemocnice, kde trávila i několik hodin denně. Petra a dědeček byli jediní z rodiny, kteří babičku navštěvovali. Babiččin stav se zhoršoval, až nakonec svému onemocnění podlehla.

Matčina nenávist (motivovaná touhou po penězích) vůči dceři byla tak velká, že se Petra nesměla ani zúčastnit babiččina pohřbu, což ji velmi mrzelo.

Spory o majetek se vedou až do dnešních dnů.

Petra se ve vzpomínkách často vrací k babičce, neboť se velmi milovaly. Útěchou a oporou může být Petře otec, který už dva roky žije společně s ní v jejím domě. Otec se rozvedl se svojí ženou, neboť s ním přestala komunikovat a navázala internetový vztah s jiným mužem. Sám otec tvrdí, že má dnes se svými dětmi lepší vztah než předtím, vídá se s nimi zhruba jednou měsíčně (syn – 18 let, dcera – 22 let). Petra jeho děti nikdy neviděla.

Petra zatím navázala několik vztahů, ale žádný neměl příliš dobré vyhlídky. Sama Petra velmi touží po dlouhodobém vztahu plném důvěry a po funkční rodině s dětmi.

Hodnocení PP prarodiči:

Vzhledem k tomu, že babička zemřela a vztahy mezi Petrou a jejím dědečkem jsou poměrně vypjaté, nepodařilo se mi vyjádření získat.

4.1.2 Případová studie II. - Daniela, studentka a pracovnice neziskové organizace, 25 let (* 1983)

1. Nukleární rodina – vlastní primární rodina

Daniela se narodila jako první dítě, narodila se předčasně v 36. týdnu s porodní váhou 2,50 kg. Těhotenství bylo neplánované, ale probíhalo bez komplikací, stejně tak i samotný porod.

Matce bylo v době porodu 19 let. Byla neslyšící od dětství a pocházela z úplné rodiny. Měla staršího bratra a mladší sestru – oba zdraví.

Otec byl také neslyšící od dětství. Pocházel z úplné rodiny a měl tři sestry – všechny byly starší a zdravé.

Otec i matka absolvovali internátní Základní školu pro neslyšící v Ivančicích. Poté nastoupili do učebního oboru ve Zbrojovce Brno. Intimně se stýkali čtyři roky a po této době matka otěhotněla a kontakt mezi rodiči se přerušil. Otec nevěřil, že je dítě jeho.

Matka oznámila své těhotenství rodičům, otec reagoval poměrně impulzivně, dceru chtěl vyhodit z domu, ale matka tomu zabránila. Pro rodiče to byl velký šok, neboť neočekávali, že dcera založí rodinu. Rodiče matky jeli za rodiči otce, z první návštěvy byli zděšení, neboť jim daná rodina připadala jako sociálně slabá, protože matka i otec trávili mnoho času v hospodě.

Daniela se narodila mimo manželství. Otec se na ni přijel podívat a uznal, že je jeho dcera a s matkou se oženil, když byl dceři zhruba jeden rok.

2. Rané dětství

Hned po porodu se péče o vnučku ujala babička. Daniela byla příliš malá a matka měla strach o ni pečovat. Tudíž hlavní péči a výchovu vykonávala babička, která vnučku také rozmazlovala.

Po svatbě se otec nastěhoval k matčiným rodičům do dvougeneračního domu, kde měli k dispozici byt v prvním patře. Prarodiče se mladý pár snažili podporovat – jak materiálně (formou potravin, oblečení, ...), tak i finančně (nemuseli platit domovní daň, elektřinu platili jen částečně).

Otec dál pracoval ve Zbrojovce Brno, kam denně dojížděl. Matka byla v domácnosti, kde se o péči dělila se svojí matkou, což bylo velmi důležité pro jazykový a emocionální vývoj dcery.

Daniela si pamatuje situaci, kdy šla v noci na záchod, ztratila se, zůstala stát uprostřed chodby a plakala, dokud pro ni nepřišli prarodiče, protože rodiče její pláč neslyšeli.

Ve dvou letech se u Daniely objevil první astmatický záchvat. Byla nutná okamžitá pomoc. Na pohotovosti dostala injekci a byla diagnostikována jako astmatik a alergik. Měla předepsány speciální léky.

Ve třech letech Daniela absolvovala vyjmutí nosních mandlí bez narkózy.

V pěti letech prodělala operaci tlustého střeva, což ji traumatizovalo, neboť při narkóze měla strach, že ji chtějí udusit a lékař řekl: „Jen si křič, ...“.

Matka byla někdy poměrně impulzivní a nechávala se ovlivnit reklamami. Měla období, kdy říkala, že je sádlo jedovaté a v rodině se tedy sádlo nejedlo. Také kupovala prací a mycí prostředky, které viděla v reklamách a stejně tak i prášky na hubnutí. Neuměla nakládat s penězi.

Daniela velmi toužila po sourozenci a když jí bylo 2,5 roku, narodila se jí sestra Veronika, z které měla velkou radost.

3. Další průběh

Dětství probíhalo celkem dobře. Hodně času trávil Daniela u prarodičů a u kamarádky. Výchova rodičů nebyla příliš přísná, spíše děti nechávali růst jako „dříví v lese“. Daniela byla poměrně vzdorovitá, umíněná a drzá, s problémy s přijetím autorit. Například když ji rodiče rozzlobili, otočila se k nim zády a slovně situaci zhodnotila, rodiče ji neslyšeli. Rodiče se s ní neučili, ale Daniela byla šikovná a již před vstupem do školy uměla číst.

V osmi letech pomáhala matce s psaním dopisu jejímu příteli, chtěla, aby jí Daniela opravila chyby v dopise.

Mnoho věcí z dětství si už nepamatuje. Toto období pro ni bylo ve znamení školy, kamarádství a rodiny.

4. Krizové období

Tomu předcházelo již to, že matka byla v domácnosti nespokojená. Nelíbilo se jí v rodném městě (10 000 obyvatel), chtěla do většího města – do Brna. Nejprve se matka rozhodla, že se rodina přestěhuje do Brna do panelového domu, kde žili převážně Romové. Ten dům byl v hrozném stavu. Babička se sestrou se tam jely podívat a vyděšené přijely domů, neboť jim daný dům připadal jako určený k demolici a stěhování rodičům rozmluvily.

Přesto se matka rozhodla, že se rodina do Brna odstěhuje. Zřejmě by na čas bydleli v bytě kamarádky do doby, než by si našli vlastní podnájem. Prarodiče o tom vůbec nevěděli. Vše bylo zařízené, matka už byla v Brně a otec měl vyzvednout děti a odvézt je do Brna a tím by bylo vše vyřešeno. Ten den Daniela odcházela ze školy velmi smutná, dokonce dostala od spolužáků velkou čokoládu na rozloučenou. Nesla si školní tašku, učební úbor, přezůvky, ... Plakala a potkala babičku a vše jí řekla. Babička udělala rychlé rozhodnutí, s dědečkem naložili obě vnučky do auta a odvezli je do 10 km vzdáleného města, kde bydlela matčina sestra s rodinou, otci o tom nic neřekli. Otec marně dcery hledal a nakonec byl nucen odjet do Brna. Vrátil se druhý den s matkou, která babičku podezřívala a dokonce ji začala i škrtit. To už se však rozběhl celý proces a skryté věci začaly vyplouvat na povrch.

Zjistilo se, že děti nejsou hubené bezdůvodně, že se jedná o podvýživu – výrazněji u mladší dcery. Rozběhl se kolotoč soudních přelíčení, odborných psychologických vyšetření (bylo uděláno dvakrát, neboť první spis se soudu ztratil). Daniela si pamatuje jeden test, kdy měla k jednotlivým osobám přiřazovat vlastnosti. Na jedné kartičce bylo napsáno: „Kdybys mohla způsobit, aby někdo nebyl, kdo by to byl?“ a automaticky přiřadila tuto kartičku matce, vůbec se nemusela rozmyšlet.

Následoval i pokus o únos. Jednoho dne přišla do školy zpráva, že si rodiče pro dcery přijedou. Danielina třídní učitelka ji zavřela do skříně ve třídě. Daniela klíčovou dírkou sledovala, jak matka běhá po třídě a nevěří, že tam dcera není. Byla velmi vyděšená. Potom ji učitelka poslala do tělocvičny, tam si lehla pod žíněnky. Později zjistila, že rodiče „unesli“ sestru, ale že jim byla za asistence policie odejmuta.

5. Předškolní a školní docházka

Ve třech letech nastoupila Daniela do mateřské školy. V mateřské škole se jí líbilo. Kamarádila se především s chlapci. Později chodila do mateřské školy společně se sestrou. O prázdninách chodily do „školky“ také (matka přitom byla v domácnosti), ale jednalo se o jinou školku, která se dětem nelíbila. Mladší sestře se tam vůbec nelíbilo a o to více se tam nelíbilo i Daniele, obě plakaly. Jednou si vzala děti na prázdniny babička, ale bylo to velmi náročné, neboť když šla babička ven, Daniela šla dovnitř a naopak. Také jednou vzala Daniela (asi 6 let) svou sestru (4 roky) do města, aby si koupily lízátko, babičce však nic neřekly, takže měla babička velký strach a poté následoval „výprask“.

Do školy se Daniela netěšila, neboť jí babička říkala: „Áá, osílek chcípá“. Chtěla tím zřejmě naznačit, že škola není procházka růžovou zahradou. Znamky na prvním stupni byly však alarmující, už v 1. třídě v druhém pololetí měla dvě dvojky, ve třetí třídě měla trojku z matematiky. Ve čtvrté třídě se známky opět vylepšily, Daniela přešla do péče prarodičů. Onen školní prospěch je zarážející, neboť Daniela byla chytré dítě, již před nástupem do školy uměla číst.

Poté nastoupila na víceleté gymnázium (sedmileté). Školní prospěch byl v průměru. Daniela je extravert, nikdy neměla problémy s navazováním kontaktů. Ve třídě měli dobrý kolektiv. Daniela byla poměrně oblíbená, milá, veselá, mluvila poměrně vulgárně (dáno výchovou rodičů). Zúčastnila se tanečních a absolvovala všechny výlety jako ostatní děti – např. i Polsko (nezúčastnila se výměnného pobytu v Německu).

Po absolvování maturity nebyla přijata na vysokou školu a na rok nastoupila na jazykovou školu, kde studovala angličtinu. O rok později byla přijata na obě vysoké školy, na které si podala přihlášku a zvolila Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích – obor Anglický a německý jazyk pro 2. stupeň ZŠ. Studium zvládala poměrně bez komplikací. Loni úspěšně složila státní závěrečné zkoušky, ale studium si o rok prodloužila kvůli diplomové práci, kterou bude obhajovat v letošním roce.

6. Pěstounská péče

Po různých průtazích byly děti svěřeny do péče prarodičů, Daniele bylo deset let; babičce bylo 54 let a dědečkovi 57 let. Nejdříve bylo třeba, aby se vyrovnala s nápořem nemocí a psychickým tlakem, kterému byla vystavena po několik měsíců. Prarodiče nasadili Daniele opět léky proti astmatu, které jí matka vysadila.

Jako jeden z nejtěžších okamžiků vnímá dobu, kdy probíhal soud o svěření do pěstounské péče a únosy ze školy, neboť nevěděla, jak celá situace dopadne. Dokonce plánovala, že kdyby musela zůstat s rodiči, vzala by svoji sestru a pokusila se utéct. Daniela si moc přála být u soudu, chtěla říct, že chce zůstat s babičkou a dědečkem, to však nebylo možné uskutečnit.

Vztah se sestrou pro ni byl velmi důležitý. Byly si velmi blízké a bylo to dáno tím, čím musely projít. Jako děti na sobě byly hodně závislé, protože neměly nikoho jiného, na koho by se mohly obrátit (matka děti štvála proti prarodičům). Události, které následovaly, vedly k tomu, že Daniela pocítovala za sestru odpovědnost, nadneseně můžeme hovořit o „fenoménu druhé matky“, to však později odeznělo.

Babičku vnímala jako velmi dominantní a autoritativní. Jako pozitivní vnímá Daniela to, že se babička snažila vnučky naučit nějakým návykům, že mohly mít domov, i když nebyl dokonalý, že měly své „místečko“, že se o ně babička starala – ať už v materiální oblasti (např. oblečení, jídlo, ...). Babička byla ve výchově vnuček přísnější než ve výchově vlastních dětí. Nechtěla Danielu téměř vůbec pouštět na diskotéky, za což je jí dnes Daniela vděčná.

Co Daniela vnímala hůře bylo například to, že rodiče dětem kupovali tyčinky „Mars“ a „Twix“, ale babička je v rámci šetřivosti vůbec nekupovala. Často kupovala jogurty, které měly prošlou záruční lhůtu, protože byly levnější. To vše ale bylo zanedbatelné. Horší byla babiččina výbušná povaha, neustálé hádky, zvýšený hlas a to zejména, když se hádala s dědečkem. Velmi traumatizující byla zkušenost, když vnučky zlobily a babička nevěděla, jak zareagovat a řekla, že pokud nebudou poslouchat, „pošle je za mamou“. V těch okamžicích prožívala Daniela největší úzkost.

Babička byla a je hodně aktivní a samostatná. Ráda si dělá vše sama, protože to umí a umí to dělat rychle, to mnohdy vnučky mrzelo, neboť je babička nenechala dělat

spoustu věcí, ale pak jim to třeba i vyčetla. Co se týče vaření, byla to doména babičky, „vnučky se to naučí pak v manželství“.

Vzhledem k Danielině a babiččině povaze docházelo k různým konfliktům a to zejména v období, kdy byla Daniela již dospělá. Chyba byla mnohdy na obou stranách. Problém byl, že babička řekla někdy věci, kterými velmi ublížila, ale vůbec si neuvědomila dosah svých slov, omluvu přijmout nedokázala a sama ji nebyla schopna vyslovit.

Babička a dědeček prožili těžké období, jejich život nebyl lehký, výchova dětí se jim úplně nezdařila, ale dostali příležitost napravit to výchovou vnuček a dělali vše, co bylo v jejich silách. Nejvíce si Daniela cení houževnatosti a lásky, kterou projevovali, i když to nebylo způsobem, který by si přála.

Velmi důležité bylo, že v tom všem byla společně se sestrou, že na to nebyla sama. Držely pospolu a vzájemně se posilovaly. Byly si velmi blízké.

Návštěvy matky a otce přijímala rozporuplně. Oslovovala je sice tati a mami, ale rozhodně se nejednalo o vztah dítěte k rodiči, to nebylo možné.

Prarodiče oslovovala jako babi a dědo. Mluvila o nich jako o babičce, babči a dědovi. O rodičích mluvila jako o tátovi a o mamě či mámě.

7. Současnost

Její vnímání je hodně ovlivněno tím, že přijala do svého života Krista. Skrze to mohla odpustit blízkým, mohla některé věci pochopit a mohla více porozumět i sama sobě.

V této době dokončuje své vysokoškolské vzdělání a zároveň pracuje jako překladatelka v křesťanské neziskové organizaci, která pomáhá především drogově závislým, alkoholikům, gamblerům a prostitutkám. Bydlí poblíž Prahy a jednou za měsíc jezdí domů, je v úzkém kontaktu se sestrou a je v kontaktu i s prarodiči. I toto rozhodnutí přineslo své těžkosti, neboť babiččina představa byla, že s ní vnučka zůstane doma, že se provdá v rámci rodného města a že si zde najde i práci. Dodnes se s tím nemůže úplně smířit, to je však dáno oním generačním rozdílem a tím, že starší lidé mají sklony nastavovat druhým mnohem užší hranice, než je zdravé.

Nyní má Daniela svou minulost vyřešenou a naplňuje to, co od svého života očekává. Její základní prioritou jsou hluboké vztahy s druhými lidmi a jedním z jejích cílů je vytvořit rodinu, ve které bude láska, důvěra a porozumění.

Hodnocení PP prarodiči:

Situace předcházející vlastnímu svěření dětí do péče byla velmi těžká. Prarodiče se museli rychle vyrovnat s tím, že jejich neslyšící dcera je těhotná a že možná bude žít jako svobodná matka. Babička měla velké obavy z toho, že nezvládnou Danielku vychovat. Když se Danielka narodila, babička celý měsíc probřečela, neboť si nedokázala představit, jak vše zvládnou.

Péče o Danielku nebyla příliš náročná, spíše se objevil strach související s jejím zdravotním stavem, zejména astmatem. Když se dcera provdala, rodiče si vydechli, neboť vše vypadalo velmi dobře, otec pracoval, matka se starala o děti.

Vystřízlivění však bylo velmi bolestivé. Prarodiče už to však tušili dopředu, neboť matka s nimi přestala komunikovat, zakázala dětem i manželovi se s nimi stýkat.

Jako nejhorší z celé pěstounské péče hodnotí samotný proces týkající se svěření vnuček do PP. Sociální pracovníce byly přikloněny na stranu rodičů a stejně tak i soudkyně. Matka s otcem měli mnoho svědků, prarodiče směli mít pouze jednoho. Policisté si u nich doma „podávali dveře“. Bylo to hrozné období. Mnoho lidí pohlíželo na neslyšící rodiče jako na „chudáky“, kterým se snaží vzít děti a na prarodiče jako na tyrany. Mnoho lidí už nezajímalo, jaká byla skutečná situace.

Jinak byla pěstounská péče v pořádku, vnučky byly poměrně hodné. Samozřejmě se objevily nějaké problémy, ale nikdy nepřesáhly určitou míru.

Oba prarodiče jsou na vnučky hrdí.

4.1.3 Případová studie III. – Veronika, studentka, 22 let (* 1985)

1. Nukleární rodina – vlastní primární rodina

Veronika se narodila jako druhé dítě. Těhotenství bylo chtěné a probíhalo bez komplikací. Veronika se narodila předčasně, v sedmém měsíci a její porodní váha byla 2,20 kg, z tohoto důvodu musela být na dva týdny umístěna v inkubátoru. Nebyla u ní diagnostikována žádná vrozená vývojová vada.

Matka byla neslyšící (ohluchla ve třech letech následkem akutní meningitidy). Měla dva sourozence, staršího bratra a mladší sestru, oba bez zdravotních obtíží. Matka pobývala již od čtyř let v internátní Základní škole pro neslyšící v Ivančicích, později se šla vyučit do Zbrojovky Brno. Přes týden byla matka ve škole, o víkendech pak doma. Rodičům bylo zakázáno učit se znakovou řeč (byla preferována orální komunikace), což vedlo k odcizení se rodičů s dcerou. Matčiny vztahy se sourozenci byly dobré, sestra dokonce ovládala znakovou řeč. Její matka pracovala jako dělnice, otec jako veterinární technik, měl slabost pro alkohol. Pobyt v Ivančicích byl problémový, matka se nechtěla podřídit danému režimu, chtěla „vyrazit do velkého světa“.

Otec byl také neslyšící, ohluchl zhruba ve dvou až třech letech, důvod neznámý. Otec měl tři sestry, on sám byl nejmladší. Rodina žila poměrně v chudobě, neboť jeho rodiče nebyli schopni řádně nakládat s financemi, většinu času trávili v hospodě, ale domácnost zanedbána nebyla (jídlo měli vždy). Otec navštěvoval také Základní školu v Ivančicích a později se vyučil ve Zbrojovce Brno.

Matka s otcem se seznámili na Základní škole v Ivančicích a od té doby spolu udržoval intimní vztah (zhruba po dobu čtyř let). Matka potom otěhotněla, ale otec si ji nechtěl vzít, nevěřil, že je dítě jeho. Později si však matku vzal (viz Případová studie Daniely).

(Pozn. V rodině otce se vyskytl případ, kdy jedna z jeho sester opustila své tři děti v době, kdy její manžel zemřel (byl alkoholik). Péče o děti přešla především na matku a sestru otce. Když dospěla nejstarší dcera, postarala se o své dva sourozence. Tuto ženu matka Veroniky velmi odsuzovala, sama za pár let udělala něco podobného.)

2. Rané dětství

Rané dětství probíhalo pokojně. Rodina řádně fungovala, bydleli v horním patře dvougeneračního domu matčiných rodičů, kteří je velmi podporovali (finančně, materiálně – potraviny, oblečení, ...).

Matka byla ženou v domácnosti, otec byl zaměstnancem Zbrojovky Brno. Rodina udržovala kontakty s prarodiči i se sourozenci matky. Většinu zvukových podnětů dostávala Veronika od sestry a z televize.

Rodiče a prarodiče ji hodnotí jako šikovné, ale neklidné dítě. V kojeneckém období měla Veronika velmi tichý pláč, když plakala, analyzátor zvuku pro neslyšící to nezachytil a rodiče mnohdy vůbec její pláč nezaznamenali. V batolecím období vylézala z chodítka, nikdo si nedokázal vysvětlit, jak se z něj dostala. Jednou se dokonce stalo, že „utekla“, rodina ji našla až po nějakém čase u „paneláku“ vzdáleném od domu asi 200 metrů (lezla po silnici a lidé, kteří si toho všimli, ji přinesli k „paneláku“).

Ve třech letech Veronika nastoupila do mateřské školy, kde byla spokojená. Volný čas trávila se svou sestrou, kamarády či s matkou. Na toto období si Veronika příliš nevzpomíná (do sedmi let má pouze pár vzpomínek), zřejmě je to způsobeno událostmi, které následovaly později.

Její zdravotní stav byl dobrý.

3. Zlomové období

Tomuto období předcházelo několik událostí, které vznikly v době, kdy bylo Veronice zhruba pět až šest let. Matka přestala plnit své domácí povinnosti, domácí práce zastával otec. Matka většinu času trávila sezením na stole, díváním se z okna a sněním o životě ve velkém městě – Brně. Zakázala dětem i manželovi stýkat se a komunikovat s prarodiči, kteří bydleli v dolním patře. Veronika na prarodiče příliš zvyklá nebyla, nebylo to pro ni obtížné. Danielu prarodiče prakticky vychovali, bylo jasné, že zákaz dodržovat nebude, všechny návštěvy však probíhaly tajně. Prarodiče tomu samozřejmě nerozuměli.

Matka si našla známost v Brně a za tímto mužem jezdila. Například vybrala svůj i otcův invalidní důchod, odjela do Brna, vrátila se bez peněz a řekla, že jí je někdo

ukradl, což ale nebyla pravda. Děti zůstávaly často bez dozoru, Daniela trávila čas u kamarádky, která bydlela v blízkosti jejich domu, Veronika zůstávala sama doma.

Mezitím Veronika nastoupila do první třídy, Daniela byla ve čtvrté třídě. Matka vůbec nekomunikovala se svými rodiči. Děti a manžela „štvala“ proti nim. Matka přestala nakupovat potraviny, jediným zdrojem potravy byl pro Veroniku oběd ve školní jídelně. Z tohoto období má vzpomínku, kdy šla v noci krást do lednice jeden plátek otcova salámu a měla velký strach, že ji někdo přistihne. Otec jakoby nevnímal, co se v rodině děje.

Vztah mezi rodiči se vyostřoval, otec o matku dokonce přerazil koště, hádky byly běžné. Otec tuto situaci nezvládal a svoji nervozitu obracel i proti svým dětem – Danielu jednou přetáhl opaskem s kovovou přeskou, Veroniku chytil za ruku a „mlátil s ní o postel sem a tam“, důvodem bylo běžné dětské zlobení. Matčina zloba dále narůstala, jednou například stála v kuchyni s velkým nožem a říkala, že půjde zabít svoji matku, Veronika ji se slzami v očích prosila, aby to nedělala (bylo jí sedm let). Těžko lze hodnotit, zda by toho byla matka skutečně schopná, zřejmě ne.

V době, kdy začínalo druhé pololetí první třídy, se matka rozhodla, že se celá rodina odstěhuje do Brna. Na první byt se jeli podívat i prarodiče a sestra matky. Daný byt byl zřejmě v domě určeném k demolici, toto rozhodnutí matce vymluvili.

Jednoho dne prarodiče zjistili, že se matka chce s rodinou skutečně odstěhovat do Brna a rychle zasáhli, vnučky odvezli ke své druhé dceři a otci nic neřekli, matka v té době byla již v Brně. Tehdy prarodičům došlo, že vnučky trpí podvýživou a že noční pomočování Veroniky je způsobeno zřejmě něčím závažnějším, byla za ně také neadekvátně rodiči trestána.

Odstartoval se velmi zdoluhavý a bolestivý proces vedoucí ke svěření dětí do pěstounské péče prarodičů. Tento proces trval více než půl roku, do rozhodnutí soudu byly vnučky svěřeny do péče prarodičů. Prarodiče se účastnily všech soudních jednání, rodiče nikoliv. Prarodiče i s dětmi absolvovali dvě psychologická vyšetření (zpráva z prvního vyšetření se ztratila), rodiče se na vyšetření nedostavili. Často se v rodině objevovali příslušníci Policie ČR, neboť se matka s otcem opakovaně dožadovali vydání dětí.

Pro Veroniku byl nejtraumatičtější zážitek, když se ji rodiče pokusili unést. Rodiče zavolali do školy, že si pro dcery přijedou. Třídní učitelka Danielu schovala (viz Případová studie Daniely), Veronice to učitelka pouze stroze oznámila. Veronika se schovala na záchodě, ale otec ji tam našel. Nechtěla s ním odejít, křičela a plakala, otec si ji „přehodil“ přes rameno a odnášel ji do auta. Celou cestu Veronika plakala a křičela, v autě již čekala matka. Veronika se zde pozvracela. Poslední část této situace viděla žena bydlící v ulici, kde měli rodiče zaparkované auto, přivolala policii a před jejím příjezdem vyšla z domu a otci vytáhla z auta klíče. Přivolaná policie jim Veroniku odebrala a převezla ji zpět do školy a poté k prarodičům. Později se o toto rodiče pokusili ještě jednou.

Děti se rodičů velmi bály, hlavně matky. Dokonce z důvodného strachu, že by si rodiče mohli přijet pro děti v den vysvědčení, bylo dětem předáno vysvědčení o den dříve.

Soud trval velmi dlouho, ale nakonec byly děti svěřeny do pěstounské péče prarodičů.

4. Další průběh

Vzhledem k tomu, že zlomové období trvalo necelé dva roky a hned na ně navazovala pěstounská péče, není důvod zde popisovat tuto podkapitolu.

5. Předškolní a školní docházka

Ve třech letech nastoupila Veronika do mateřské školy a bez problémů se začlenila. Líbilo se jí tam a měla tam i kamarády.

V sedmi letech nastoupila do první třídy. Před vstupem do školy uměla číst. Ač se s ní doma nikdo neučil, bez problémů prospívala. Na prvním stupni měla až na výjimky samé jedničky.

Potom nastoupila na osmileté gymnázium. Na nižším gymnáziu měla většinou vyznamenání, na vyšším už měla problémy s matematikou, ale odmaturovala na samé výborné. Na toto období nevzpomíná příliš ráda, ale nebylo to dáno studiem ani kamarády, to bylo v pořádku, ale spíše se musela vyrovnávat s minulostí a pubertou,

často trpěla depresemi. Nevnímal, že by se nějak lišila od svých spolužáků tím, že nevyrůstá se svými rodiči. Jediným lehce záporným bylo to, že neměla tolik oblečení a jiných věcí jako ostatní děti, ale to bylo dáno šetrností prarodičů.

V rámci gymnaziálního studia se věnovala gymnastice, navštěvovala literární kroužek, absolvovala recitační soutěže a věnovala se i dalším aktivitám. Všechny aktivity si zařizovala sama, neboť prarodiče byli v tomto pasivní a k žádné aktivitě ji nevedli.

Co nepříjemně ovlivňovalo její školní docházku, byly návštěvy matky ve škole – obvykle o velké přestávce. Matka byla bezdomovec a Veronika ji nenáviděla a styděla se za ni.

Potom nastoupila na vysokou školu a nyní je studentkou třetího ročníku oboru Sociální práce. Se studiem problémy nemá. Na vysoké škole se jí velmi líbí, má zde dobré kamarádky a studium hodnotí velmi kladně.

6. Pěstounská péče

Vstup do PP byl pro prarodiče velmi náročný, neboť psychicky a fyzicky oslabené vnučky začaly podléhat různým onemocněním, u Veroniky se jednalo o zánět průdušek, zápal plic a virózy. Veronice také padaly chomáče vlasů, což bylo způsobeno podvýživou. Po několika měsících se její zdravotní stav stabilizoval.

Prarodiče byli velmi citliví a zahrnovali vnučky péčí. Veronika intenzivně vnímala strach z rodičů, hlavně z matky, což bylo prohloubeno pokusy o únos (viz výše).

Matka s otcem žili v Brně, byly mezi nimi konflikty a brzy se rozvedli, což šlo mimo Veroniku, nezajímalo ji to. Otec se vrátil ke svým rodičům a dál pracoval ve Zbrojovce Brno. Matka pracovala jako uklízečka v několika institucích, kradla kolegům jídlo, nechtěla platit za ubytovnu a nakonec skončila na ulici jako bezdomovec, což jí vydrželo zhruba deset let.

Děti se s rodiči první rok vůbec nestýkali, příliš se jich bály. Sami rodiče o to moc neusilovali. Prarodiče se dětem intenzivně věnovali a snažili se jim dát vše, co bylo v jejich silách. Babička například doprovázela první rok děti každý den do školy a ze školy, obávala se možných únosů ze strany rodičů.

Prarodiče byli v poměrně dobrém zdravotním stavu. Dříve dědeček prodělal tři infarkty, má čtyřnásobný by-pass a byla mu odejmuta slezina. Babička měla dříve také vážné zdravotní komplikace – žlučnickové kameny, zánět na dvanácterníku, zánět srdce.

Prarodiče zajistili dětem dobré podmínky pro jejich správný vývoj – babička dbala zejména o to, aby byly děti najezené a teple oblečené.

Dědečka vnímala Veronika vždy jako toho hodného, usměvavého, nekonfliktního, ale její názor se s věkem upravil. Babičku vnímala jako dominantní a cholerickou. Babička každý den křičela, mnohdy kvůli drobnostem. Veronika často brečela, trpěla depresi a občas přemýšlela o tom, jaké by to bylo, kdyby nežila. Veronika byla introvertní, měla sice kamarády, dokázala navazovat kontakty, ale příliš si nevěřila, veškeré problémy si řešila sama, nedokázala o nich mluvit, nepřipouštěla si ostatní k tělu, ale to ani její blízcí kamarádi nepoznali.

Velkou oporou pro ni byla sestra, v těžkých časech se hodně podporovaly. Mluvily spolu, plakaly spolu, smály se spolu. Veronika byla na svůj věk v některých oblastech předčasně vyspělá, bylo to dáno situacemi, kterými prošla a také se snažila vyrovnat své o 2,5 roku starší sestře, například četla knihy, které četla její starší sestra. Sestra pro ni byla tou nejbližší a nejmilovanější osobou. Byla také poměrně zodpovědná, více než její starší sestra.

Pěstounskou péči hodnotí někdy jako velmi náročnou. Jednou z věcí, které to ovlivnily, byly návštěvy matky, které pro ni byly velmi stresující. Mnoho studentů na gymnáziu vědělo, kdo je její matka, nebylo možné ji přehlédnout.

Několikrát chtěla babička dát své dceři druhou šanci, vzít ji zpět domů a pomoci jí sehnat práci. Matka několikrát slíbila, že se vrátí, nikdy to neudělala. Veronika na rozdíl od své sestry velmi nerada přijímala dárky od otce a od matky.

Otec navštěvoval dcery pravidelně, zřejmě na popud své matky. Přijel vždy na Vánoce a na narozeniny. Veronika ho měla ráda, ale při každé návštěvě měla velmi smíšené pocity.

Matčiny návštěvy (v domácím prostředí) byly náročnější. Matce sice nebylo diagnostikováno psychické onemocnění, ale její projevy nebyly v normě. Často byla agresivní (slovně) a měla „bujné“ fantazie (např. že vybuchlo metro, že příslušníci

policie zadrželi otcovu přítelkyni a stáli na straně matky; na obálky dopisů, které posílala rodičům a jiným příbuzným, psala, že její rodiče jsou fašisti, komunisti, vrazi).

Prarodiče se snažili vnučky co nejvíce zabezpečit, velmi šetřili. Díky věkovému a generačnímu rozdílu tam však byly věci, které u dívek způsobily, že měly velmi nízké sebevědomí a nepříliš dobré sebekřijetí. Rodina se koupala jednou týdně ve vaně, vždy jeden po druhém (v letním období se později mohli i častěji sprchovat). Pralo se jednou za měsíc. Oblečení měly sice čisté, ale nepříliš moderní. To však nebylo dáno finanční situací, ale spíše oním generačním rozdílem a šetrivostí prarodičů. Tyto věci však nebyly traumatizující, spíše nepříjemné.

Závažnější byly babiččiny výlevy a křik. Babička prožila velmi těžký život, na výchovu svých dětí byla prakticky sama, bála se, kdy přijde manžel opět opilý. V ničem se na něj nemohla spolehnout. Měli tři děti a velké hospodářství. Oba pracovali, babička jako dělnice a dědeček jako veterinární technik. Dědeček spáchal dvakrát demonstrativní sebevraždu, vždy pod vlivem alkoholu. To vše se podepsalo na tom, že babička hojně využívá manipulace.

Vlivem těchto věcí, babička ztratila zdravou citlivost. Na svoji osobu je přecitlivělá. Druhým dokáže někdy velmi ublížit, ale neuvědomuje si váhu svých slov. Nikdy se neomluvila a omluvu nedokázala přijmout. Jednotlivá zranění si strádá. Ona necitlivost se projevovala například ve chvílích, kdy vnučky zlobily a babička jim řekla: „Půjdete za mamou!“, to byla ta nejhorší věc a jednou si dokonce vnučky sbalily i věci a chtěly odejít.

Babička se o vnučky velmi dobře starala, materiálně je zajistila. Už méně se jim věnovala po emocionální stránce, prakticky je neobjala, nedokázala je vyslechnout, přijímala hlavně kladné zprávy, na ostatní reagovala nepřiměřeně. Vnučky se naučily některé věci řešit samy. Vnímaly přijetí jen tehdy, když měly kladné výsledky. Na druhou stranu babička velmi vnučky podporovala ve studiu, měla radost ze všech úspěchů vnuček a byla na ně hrdá. Udělala pro ně vše, co bylo v jejích silách. Dědeček byl poměrně pasivní, všechno záviselo na babičce (hlavně v otázce rozhodování).

Pro Veroniku byla významná i rozšířená rodina. Již od dětství jezdila každé prázdniny k příbuzným z otcovy strany a tento čas milovala. Vídala se i s druhou babičkou a dalšími členy rodiny a to několikrát do roka. Bylo to pro ni důležité.

Dětství a dospívání Veroniku utvrdilo v tom, že nemůže nikomu důvěřovat (v rovině hlubokých emocí a vztahů). Spoléhala pouze sama na sebe a nechtěla přijímat ničí pomoc. Paradoxně sama byla velmi ochotná pomáhat druhým a velmi z toho čerpala, z vlastních úspěchů se nikdy moc dlouho neradovala.

Během dospívání měla okolo sebe vždy přátele, dokázala vychutnávat věci, které přicházely, milovala zvířata, navázala i několik vztahů, ale nedokázala si partnery připustit k tělu a vztah vždy brzy ukončila.

V 17 letech uvěřila v Krista a stala se křesťankou. Odpustila své matce, což pro ni bylo velmi těžké a Bůh postupně začal uzdravovat její srdce, vnímání sebe sama, vnímání druhých, vztahy, babičku a dědu, celou pěstounskou péči i další věci.

Veronika hodnotí pěstounskou péči jako dobrou. Samozřejmě by preferovala život v přirozené rodině, ale vzhledem k dané situaci to nebylo možné. Pěstounská péče byla tím nejlepším řešením. Zůstaly zachovány rodinné vazby a dnes má Veronika dobrý vztah s otcem i s matkou (samozřejmě to není vztah dcery a matky, ale spíše vztah příbuzných). Díky podpoře prarodičů může studovat na vysoké škole, což by její rodiče nepochopili a nechápou.

7. Současná situace

Veronika je úspěšnou studentkou, má okolo sebe přátele, pomáhá druhým, se svojí minulostí se vyrovnala. Studuje vysokou školu a v rámci volného času se věnuje i práci v rámci jedné neziskové organizace zaměřené na pomoc drogově závislým. Vnímá, že je ještě mnoho věcí, které ve svém životě potřebuje změnit a postupně do nich vstupuje.

Matka se před čtyřmi roky seznámila s neslyšícím Chorvatem a provdala se do Chorvatska. Úplně se změnila, je pokorná a pečuje o domácnost. Její manžel je dominantní, hlava rodiny, ale přesto milující. Nemají děti. Veronika i Daniela je už několikrát navštívily, většinou o prázdninách na jeden či dva týdny. Sice matku oslovují mami, ale přesto je pro ně spíše vzdálenou příbuznou než matkou v pravém smyslu

slova. Matka nikdy nepřiznala a ani si neuvědomuje, že někde udělala chybu, má pocit, že své dcery vychovávala dobře a že pro ně udělala maximum.

Otec dcery přestal navštěvovat zhruba, když bylo Veronice osmnáct let a tři roky se neobjevil. Minulý rok se s dcerami opět zkontaktoval a od té doby se pravidelně navštěvují.

Babička s dědečkem jsou relativně zdraví a aktivní, oběma je okolo sedmdesáti let, v příštím roce oslaví 50 let společnéhožití a nadále prožívají životy svých dětí a vnuček, hlavně vnuček.

Dlouhodobým cílem jsou pro Veroniku kvalitní a hluboké vztahy, vytvoření rodinného zázemí a spokojenost.

Hodnocení PP prarodiči:

Celá situace byla poměrně komplikovaná. Už to, že měli neslyšící dceru, bylo velmi náročné, neboť v té době neexistovala žádná sociální podpora neslyšících dětí a jejich rodin (alespoň ne v okrese Žďár nad Sázavou). Prarodiče nepředpokládali, že by se jejich dcera provdala a založila rodinu. O to náročnější bylo, když dcera v 19 letech otěhotněla a otec dítěte si ji nechtěl vzít.

Prarodiče udělali dle svých slov vše, co mohli, aby mladou rodinu podpořili. Babička se plně ujala výchovy Daniely v jejím prvním roce života (porodní váha byla 2 500 g a matka měla strach o ni pečovat).

Vše bylo dobré až do doby, kdy matka zakázala kontakt dětí s prarodiči a sama s nimi přestala komunikovat. Zjištění skutečné situace jimi otřásl. Prarodiče prožili mnoho bezesných nocí a půl roku, které uplynulo, než bylo vydáno rozhodnutí o svěření do PP, bylo jedním ze nejnáročnějších v jejich životě. Soud začal dobře, ale jak sami říkají, potom s nimi zacházeli jako „s hadrem“, jakoby oni byli ti zločinci, ti hrozní, kteří nedokáží žít bez svých vnoučat a kteří se snaží vzít děti své dceři. Proces se také neúměrně natahoval, neboť tlumočnice matky a otce neoprávněně zasahovala do samotného soudního procesu a ovlivňovala svědky.

Sociální pracovníce byly nakloněny matce a otci, neboť matku znaly již z doby, kdy žila jako svobodná matka. Prarodičům s ničím nepomohly, nepostaraly se ani o to, aby dostali přídavky na děti (půl roku děti živili a nedosahovali ani hranice životního minima, v té době byli již oba v předčasném důchodu).

Samotná pěstounská péče už tak náročná nebyla, protože věci přicházely průběžně, prarodiče získali nový smysl života („vychovat vnučky a zajistit je, neboť potom už jim nikdo nic nedá“), a jak sami říkají: „Máme šikovné vnučky, kdo by za to co dal, kdyby měl takovéhle vnučky!“.

Samozřejmě myslí i na svoje děti a selhání svých dětí. Selhání dcery se nese velmi těžce, ale jako dobré vnímají to, že se jejich dcera konečně usadila a že snad bude žít řádný a spokojený život.

S vnučkami jsou spokojení. Velkým přáním je i to, aby spolu s nimi vnučky zůstali ve společné domácnosti a to i se svými rodinami a později se o ně postaraly.

4.1.4 Případová studie IV. – Lucie, na rodičovské dovolené, 25 let (* 1982)

1. Nukleární rodina – vlastní primární rodina

Lucie se narodila jako první dítě, 11 měsíců po svatbě rodičů, z čehož lze usuzovat, že se jednalo o těhotenství chtěné a plánované. Těhotenství i porod probíhal bez komplikací.

Oba rodiče byli středoškolsky vzdělaní, oba vyrůstali v úplných rodinách. Matka neměla žádné sourozence, otec měl dvě sestry.

Po svatbě se rodiče přestěhovali k rodičům matky. Zde bydleli, ale již brzy po svatbě si začali stavět řadový dům nedaleko domu matčiných rodičů. Po jeho dokončení se do domu nastěhovali.

Pět let po narození Lucie se narodilo druhé dítě – sestra Hanka.

2. Rané dětství

Většinu událostí týkajících se tohoto období si Lucie nepamatuje. Své dětství vnímá jako spokojené, bez traumatizujících zážitků.

V necelých třech letech začala chodit do mateřské školy, kde se jí velmi líbilo. Oblíbila si tamější prostředí a vždy se tam těšila.

Již v tomto období trávila Lucie poměrně hodně času u svých prarodičů, kteří se jí jako své první vnučce velmi věnovali. Matka pracovala jako kuchařka ve školní jídelně a otec byl výpravčím Českých drah (což přetrvalo i do současnosti).

Vše probíhalo jako v každé jiné rodině. To se však změnilo v době, kdy byla matce diagnostikována rakovina, Lucii bylo 5 let.

3. Zlomový bod

Když bylo Lucii zhruba pět let, matka onemocněla rakovinou, která měla progresivní a závažný průběh s nepříznivou prognózou. Matka podstoupila léčbu, která byla velmi náročná a bolestivá. Většinu času, pokud nebyla v nemocnici, trávila v domě svých rodičů, kde se o ni její matka starala. Babička tedy převzala i výchovu vnuček

a pečovala o ně společně s dědečkem. Otec pracoval ve směnném provozu a neměl čas starat se o své děti.

V této době se matka dětem odcizila. Mladší Hanka vzhledem k svému věku ani k matce hlouběji přilnout nemohla a o pět let starší Lucie byla stále příliš malá na to, aby pochopila, co se děje, co znamená matčino onemocnění a jaké následky by mohlo přinést do životů všech. Toto období bylo velmi těžké pro všechny, především pro matku, která vnímala, že se jí děti odcizují a že čas, který má, se krátí. Zhruba po dvou letech této chorobě podlehla, Hance byly dva roky, Lucii sedm let.

Lucie toto období dnes nevnímá jako traumatizující, neboť v době, kdy matka trpěla rakovinou a prodělávala léčbu, se Lucii odcizila a ona o to více přilnula ke svým prarodičům. Matka zemřela v období, kdy se Lucie připravovala na vstup do školy. Její úmrtí nevnímala jako šok či tragédii, spíše ho vnímala jako přirozenou součást života. Sama si říkala: „Mamka je v nebíčku s andělíčkama.“

4. Další průběh

Matka si přála, aby byly děti vychovávány babičkou. Obě dcery byly na prarodiče zvyklé a samy u nich chtěly zůstat. Otec však chtěl dcery vychovávat sám, neboť mezi ním a tchýní byly vzájemné antipatie. Došlo k soudnímu sporu a výsledkem bylo svěřením dětí do pěstounské péče babičky (babičce bylo 46 let, dědečkovi bylo 49 let).

Otec děti zpočátku navštěvoval poměrně často. Jeho povolání mu však nedovolovalo, aby se svým dětem věnoval natolik, jak bylo třeba. Po dvou letech si otec našel novou partnerku, a protože otěhotněla, vzali se. Žili spolu v domě, který postavil společně se svojí první ženou. Narodil se jim syn a o tři roky později se narodil ještě druhý syn – dnes je jim 15 a 12 let.

Zpočátku dcery otce navštěvovaly v jeho nové rodině, a to zejména o víkendech a v případě potřeby, neboť prarodiče byli pracovně aktivní a měli i noční směny. To však netrvalo příliš dlouho. Otcovy návštěvy dcer již nebyly příliš časté, dárky jim přinesl jen výjimečně. Otec pro Lucii oporou být nemohl a stejně tak jí neposkytoval ani bezpečí ani jistotu.

Zhruba po dobu čtyř let vychovávali prarodiče Lucii a její sestru bez jakékoli právní úpravy výchovy a výživy a bez finanční podpory ze strany státu. Po uplynutí této doby si babička zažádala o svěření vnuček do pěstounské péče a výrokem soudu byla děvčata svěřena bez průtahů a komplikací do pěstounské péče své babičce.

5. Předškolní a školní docházka

Lucie začala chodit do mateřské školy v necelých třech letech. Byla zde velmi spokojená. Líbilo se jí prostředí a velmi rychle se začlenila do kolektivu.

Do školy se těšila a její začlenění proběhlo rychle a úspěšně. Již od první třídy patřila k nejlepším ve třídě. Ostatní děti její úspěchy příliš nevířaly, neboť Lucie dosahovala opravdu nadprůměrných výsledků. V páté třídě absolvovala přijímací zkoušky na víceleté (tehdy sedmileté) gymnázium v místě bydliště a uspěla.

Na víceletém gymnáziu navázala na své předchozí úspěšné studium. To zvládala bez vážnějších výkyvů. Kladně hodnotí i vztahy ve třídě. Sama nevnímala, že by se od ostatních spolužáků nějak odlišovala tím, že nevyrostala v péči rodičů a stejně tak nevnímala, že by ji spolužáci brali jinak než ostatní. Sama ale měla jiné vnímání problémů a vzniklých situací než ostatní vrstevníci. To, čím si musela projít, ji donutilo dříve dospět.

Po absolvování maturitní zkoušky nastoupila na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Studium probíhalo bez komplikací, v 6. ročníku ho přerušila kvůli těhotenství.

6. Pěstounská péče

Po úmrtí matky žila Lucie se sestrou v péči prarodičů. Zhruba čtyři roky dostávaly děti pouze sirotčí důchod po matce a otci bylo vyměřeno výživné, které však neplatil. Z těchto důvodů si babička zažádala o svěření vnuček do pěstounské péče a její žádosti bylo vyhověno.

Svěření do pěstounské péče nebylo pro Lucii změnou, neboť již předtím trávila s prarodiči mnoho času.

Zpočátku se na péči podíleli oba prarodiče, přirozeně více babička. Vztah prarodičů nebyl příliš idylický, babička byla poměrně dominantní, ale vzniklé konflikty byly zapříčiněny oběma.

Dědečka Lucie hodnotí kladně, byl milý, veselý a hrál si s ní. Ale to jsou pouze dětské vzpomínky, neboť dědeček brzy zemřel a péče se plně přesunula na babičku.

Babička o vnučky řádně pečovala, snažila se je zabezpečit a po materiální stránce bylo vše na velmi dobré úrovni. Dopřávala jim vše, co měly ostatní děti – pěkné oblečení, mobilní telefony, zájezdy do ciziny, ... Po finanční stránce byla rodina dostatečně zabezpečena (vlastní příjmy + příjmy související s pěstounskou péčí).

Vztah Lucie s mladší sestrou byl dobrý. Vzhledem k pětiletému věkovému rozdílu však spolu nemohly sdílet mnoho věcí. Pro mladší sestru byla většina témat spojených s úmrtím matky tabu. Tudíž byla Lucie nucena se s danou situací vyrovnat sama. O dané situaci spolu sestry nikdy nemluvíly.

Babička se snažila Lucii nevměšovat do jejího soukromí, nevyvracela a neovlivňovala její názory a představy. To vnímá Lucie na jednu stranu jako dobré, na druhou stranu dodnes musí bojovat s babiččinou představou o tom, jaká Lucie vlastně je. Tím, že se babička nepokoušela proniknout do Lucčina vnímání, tak ji nikdy vlastně ani nepoznala, nemohla ji pochopit ani podpořit ve věcech, ve kterých to bylo třeba.

Babička je poměrně dominantní osoba, což se nejvíce projevovalo ve vztahu s dědečkem. Na druhou stranu je však i poměrně labilní a v určitých oblastech psychicky nevyzrálá. Lucie vnímala, že po dědečkově úmrtí se veškerá negativní energie z něj přesunula na ni. Často vznikaly situace, které byly velmi nepříjemné pro obě – pro Lucii, i pro babičku. Dané nepochopení zřejmě vyplývalo z generačního rozdílu, povahových rysů babičky, těžkých situací, kterými babička prošla, ... Vzhledem k těmto okolnostem hodnotí Lucie pěstounskou péči jako těžký čas, který byl ovlivněn hlavně babiččinou povahou.

Samotné svěření do pěstounské péče vnímá Lucie jako samozřejmé a nejrozumnější řešení. Zpočátku pěstounská péče probíhala dobře. Po smrti dědečka se však mnoho věcí zhoršilo, neboť se babiččina pozornost upřela na ni a na sestru. Babička se snažila vnučky podporovat, ale svým chováním jim také ubližovala.

Lucie se nerada dostávala do situací, kdy se jí někdo zeptal na maminku, či když ve škole musela psát práci na téma „Moje maminka“. To přetrvává v určité formě i dodnes. Netraumatizuje ji to, jen je obtížné vše vysvětlit a neuvádět druhé do rozpaků, zda se nechtěně nedotkli tématu, o kterém se nemluví.

Úmrtí matky, oddělení od otce a absolvování pěstounské péče vedlo k tomu, že Lucie předčasně dospěla, zabývala se jinými věcmi než její vrstevníci a jinak na ně nahlížela. Její žebříček hodnot se lišil a liší od lidí stejného věku, kteří prošli „bezstarostným“ dětstvím a dospíváním.

Lucie hledala oporu u přátel a přítele (později manžela).

7. Současnost

Před ukončením pěstounské péče se některé situace vyhroutily. Rozhovor Lucie s babičkou o otci vždy sklouzl k monologu plném výčitek, ve kterém byly stále opakovány chyby otce. Konflikty narůstaly, babička nesouhlasila s Luciiným rozhodnutím vdát se a odstěhovat se daleko od původního bydliště.

Ve čtvrtém ročníku studia na vysoké škole se Lucie provdala a v šestém ročníku přerušila studium z důvodu těhotenství. Nyní má půlročního syna a žije s manželem v domě jeho rodičů. Se sestrou i babičkou zůstává v kontaktu.

Se svojí minulostí se vyrovnala a dnes se snaží zabývat opravdu důležitými věcmi, malichernosti „hází“ za hlavu a sama říká: „Život je dost těžký sám o sobě a jakékoliv jeho ztěžování je zbytečné.“

Hodnocení PP babičkou:

Ve 46 letech přišla o dceru a stala se „matkou“ pro své dvě vnučky. Oporu ve svém muži příliš neměla a po jeho smrti zůstala na výchovu vnuček sama. Danou situaci přijala jako své poslání, životní úkol.

Celá situace nebyla lehká, manželství nebylo právě šťastné, bylo plné problémů a nepochopení. V krátké době přišla o dceru, matku a manžela. Měla v péči dvě malé děti, o které bylo třeba se postarat. Sama se obávala, zda vše zvládne ...

To, co vykonala, vnímá jako něco velmi záslužného a to samozřejmě vyžadovalo oběť, kterou byla ochotná vydat.

4.1.5 Případová studie V. – Hanka, studentka, 21 let (*1987)

1. Nukleární rodina – vlastní primární rodina

Hanka se narodila jako druhé dítě v úplné rodině, jednalo se o plánované a chtěné těhotenství. Těhotenství i porod probíhal bez vážnějších komplikací.

V rodině se nacházela již o pět let starší sestra Lucie.

Otec pocházel z úplné rodiny, měl dvě sestry. Měl dokončené středoškolské vzdělání.

Matka pocházela z úplné rodiny, neměla sourozence. Měla dokončené středoškolské vzdělání. Seznámila se se svým manželem (tehdy přítelem), vzali se a založili rodinu. O 11 měsíců později se narodila první dcera – Lucie. Manželé bydleli v domě rodičů ze strany matky, brzy začali stavět svůj vlastní dům. V době, kdy se Hanka narodila, bydleli již v novém domě.

Matka již v té době trpěla závažnou nemocí – rakovinou. O dva roky později této chorobě podlehla, Hance byly dva roky.

2. Rané dětství

Rodina žila ve společné domácnosti s prarodiči (vyjma otce). Matka měla diagnostikován karcinom s nepříznivou prognózou. Většinu starostí a péči o výchovu převzali babička s dědečkem a to již od Hančina útlého dětství a to až do jejích osmi let, kdy dědeček zemřel a výchova plně přešla na babičku. Otec se do výchovy příliš nezapojoval, bylo to dáno konflikty vzniklými v době matčina úmrtí týkajícími se úpravy péče a výživy dcer.

3. Zlomový bod

Hanka nevnímá ve svém životě nic, co by se dalo nazvat jako zlomový bod, krizová situace. Vzhledem k tomu, že matka trpěla rakovinou již od Hančina narození, neměla možnost si s dcerou vytvořit vztah. Hanka byla příliš malá, aby si některé věci pamatovala a vytvořila si spíše vztah s babičkou než s matkou, trávily spolu mnohem

více času. K otci také příliš nepřilnula, zde chyběla otcova snaha překonávat některé obtíže s tím spojené.

4. Další průběh

Matka si přála, aby byly děti vychovávány v péči prarodičů. Po jejím úmrtí se však otec s babičkou nebyli schopní na této otázce domluvit a u soudu stáli proti sobě. Zřejmě to bylo způsobeno vzájemnými antipatiemi obou zúčastněných stran. Soud přihlédl i k vyjádření obou dcer k otázce, s kým by chtěly bydlet. Obě dcery se vyjádřily pro prarodiče.

Hanka společně se svou sestrou byly svěřeny do pěstounské péče prarodičů.

Otec bydlel v novém domě. Zpočátku děti navštěvoval poměrně často, ale vzhledem ke svému povolání (výpravčí ČD) neměl dostatek času se jim věnovat. O dva roky později si našel novou partnerku, oženil se a mají spolu dva syny (15 a 12 let).

5. Předškolní a školní docházka

Ve třech letech Hanka poprvé navštívila mateřskou školu. Byla tam pouze několikrát, nelíbilo se jí tam, neměla ráda učitelky a nechutnalo jí tamější jídlo. Vystřídala několik školek, ale výsledek byl vždy stejný. Zůstala tedy doma, kde se v péči střídala babička s dědečkem, neboť v té době byli ještě pracovně aktivní.

V šesti letech nastoupila do první třídy školy, která se nacházela nedaleko jejich domu. Vstup do školy byl bezproblémový. Na školu se Hanka těšila a bavilo ji to tam. Pět let seděla v lavici se stejnou kamarádkou, se kterou trávila i většinu svého volného času.

Sedm let navštěvovala hudební školu – hru na akordeon. Bylo to na žádost babičky, ale nebavilo ji to tam. Dnes už na akordeon nehraje.

Poté nastoupila na osmileté gymnázium v místě bydliště. Vzorem jí byla starší sestra, která zde studovala. Cesta do školy jí trvala pouhých deset minut. Studium probíhalo bez komplikací, méně oblíbené byly přírodovědné předměty. Třídní kolektiv byl velmi dobrý. Hanka jezdila na všechny akce, výlety, byla na lyžařském kurzu, sportovním letním kurzu, navštěvovala taneční a absolvovala pobyty v Anglii a Polsku

a také se zúčastnila výměnného pobytu v Německu. Maturitní zkoušku nepovažuje za těžkou, spíše bylo obtížné udržet si psychickou stabilitu.

Těžké bylo zvolit si vysokou školu, neboť byla přijata na několik vysokých škol. Nakonec zvítězil obor Speciální pedagogika na Masarykově univerzitě v Brně (hlavním důvodem je snaha pomáhat ostatním, Hanka to vnímá trochu i jako dluh společnosti). Nyní studuje tuto školu již druhým rokem. Bydlí v privátním bytě s dalšími spolubydlícími a domů se vrací o víkendech.

6. Pěstounská péče

Na péči se podíleli oba prarodiče a to do Hančiných osmi let, v té době dědeček zemřel. Babička se samozřejmě podílela na péči větší měrou, byla také dominantnější.

Babička si nikdy nehrála na to, že by byla matkou dívek. Snažila se vnučky zahrnout tím nejlepším. Hanka mluví i o rozmazlování, neboť vnímá, že jí babička chtěla dopřát co nejvíce. Sháněla vnučkám psací stroj, později počítač, mobilní telefony, tiskárnu, internet, ač tomu příliš nerozuměla. Zнала se s rodiči spolužáků a umožnila Hance zúčastnit se různých „akcí“ pořádaných školou (viz. 5. Předškolní a školní docházka).

Pokud babička někdy udělala něco, čím Hance ublížila, Hanka si to odůvodnila tím, že to je vše dáno babiččíným těžkým životem, kdy během krátkého časového období ztratila dceru, matku a manžela.

Babička se také hodně snažila k sobě vnučky připoutat, čímž vznikaly určité konflikty. Dříve babička jezdila se svou dcerou na všechny školní výlety a jiné akce, vnučka Hanka je však jiná – ráda chodí do společnosti a do života si nenechá příliš mluvit (tím se odlišuje od své matky). Tím však také předcházela větším konfliktům s babičkou.

Kontakt s otcem byl sporadický. Hanka byla ráda, že byla svěřena do péče babičky, u otce by se jí obtížně zvykalo. Několikrát byla Hanka na návštěvě u otce, ale vnímala, že se to babičce příliš nelíbí. Také vnímá, že u babičky se měla mnohem lépe, než jak by se měla u otce; to se však nedá příliš dobře hodnotit, neboť otec neměl příležitost to

ukázat. Dnes je Hanka sice s otcem v kontaktu, příliš si ale nerozumí a daná situace oběma vyhovuje.

Jako jedno z pozitiv vidí i to, že nemusela předstírat, že je babička její matka, což by bylo, pokud by došlo k adopci. Poměrně složité bylo vysvětlovat ostatním lidem, že je v pěstounské péči, protože jí zemřela matka. Většinou na tyto dotazy odpovídá nejasně, nebo o své rodině vůbec nemluví.

Celkově pěstounskou péči prarodičů hodnotí jako dobrou, sama říká: „nic mi nechybělo“. V případě, že procházela nějakým těžkým obdobím, hledala oporu u Boha, rodiny, kamarádů. Sama je introvertní a nerada se svěřuje s vlastními problémy a pocity. Každý si má své problémy řešit sám.

7. Současnost

Hanka studuje druhým rokem vysokou školu. S babičkou vychází dobře, i rodinné klima se upravilo a zklidnilo - dříve docházelo ke konfliktům babičky a starší sestry a to především v době, kdy se měla sestra vdávat; babička těžce nesla, že se vnučka odstěhuje tak daleko.

Její velkou zálibou je zpěv, již rok a půl je členkou chrámového sboru, který získal druhé místo na mezinárodní soutěži Svátek písní.

Její touhou je pomáhat druhým a z krátkodobých cílů je to především záměr strávit pracovní prázdniny v zahraničí a absolvovat zahraniční stáž. Na tyto možnosti babičku již dopředu připravuje a neočekává, že by ji od toho mohla babička odradit, neboť pokud si něco Hanka předsevze, tak to i naplní.

Hodnocení PP prarodiči:

Toto hodnocení je pouze ze strany babičky. Pěstounská péče byla prostředkem, který jí pomohl lépe se vyrovnat se smrtí dcery. Vnučkám se snažila dát vše, co bylo v jejích silách. S vnučkami problémy příliš nebyly, školní prospěch měly vždy dobrý a puberta u nich také probíhala klidně. Často byly vnučky zdrojem radosti a hrdosti.

Konflikty, především se starší vnučkou, byly, ale to především z důvodu toho, že se v některých věcech neshodly a její přerušení studia a odstěhování se daleko od původního bydliště bylo pro babičku velmi těžce přijatelné.

Jednou z největších „obtíží“ byl otec, neboť ho babička neměla ráda, i dnes k němu má velmi záporný vztah. Vyčítá mu nezájem o vnučky, ale především to, že když byly vnučky svěřené do péče prarodičů, otec se o ně vůbec materiálně nepostaral.

Jinak hodnotí pěstounskou péči kladně. Byla pro ni naplněním života. Finančně nestrádala.

4.2 Výsledky z Jihočeského kraje a z kraje Vysočina

4.2.1 Jihočeský kraj

V roce 2007 se nacházelo v rámci Jihočeského kraje 240 pěstounských rodin (bez poručenství). Z toho 92 pěstounských rodin a poručenství bylo zprostředkováno přímo Krajským úřadem Jihočeského kraje. Z toho je zřejmé, že počet příbuzenských pěstounských péčí je podstatně vyšší než počet „cizích“ pěstounských péčí. V tabulce je uvedeno, kolik pěstounských rodin zprostředkoval jednotlivý obecní úřad obce s rozšířenou působností v Jihočeském kraji.

Tab. 1: Počet pěstounských rodin v Jihočeském kraji (k 31. 12. 2007)

	<i>Počet pěstounských rodin (bez poručenské péče)</i>	<i>Počet pěstounských rodin zprostředkovaných KÚ¹ (včetně poručenské péče)</i>	<i>PP vykonávaná prarodiči (počet rodin)</i>	<i>PP vykonávaná jinými příbuznými (počet rodin)</i>
Blatná	4	3	0	0
České Budějovice	57	18	34	10
Český Krumlov	24	8	11	4
Dačice	9	3	6	0
Jindřichův Hradec	14	6	9	2
Kaplice	8	1	3	4
Milevsko	13	3	9	0
Písek	28	9	20	3
Prachatice	15	9	7	1
Soběslav	7	5	6	0
Strakonice	5	5	5	0
Tábor	17	6	10	1
Trhové Sviny	9	3	2	5
Třeboň	5	6	0	1
Týn nad Vltavou	4	2	2	0
Vimperk	14	4	5	2
Vodňany	7	1	4	3
CELKEM	240	92	133	36

¹ Krajský úřad Jihočeského kraje.

K 1. lednu 2007 bylo v Jihočeském kraji 255 pěstounských rodin, k 31. prosinci 2007 jich bylo 240. Pěstounskou péči vykonávali ve 133 případech (55,4%) prarodiče, v 36 případech (15 %) jiní příbuzní a v 71 případech (29,6 %) cizí lidé.

Tab. 2: Počet pěstounských rodin v Jihočeském kraji (v roce 2007)

	Počet pěstounských rodin		Vztah k dítěti		
	K 1. 1. 2007	K 31. 12. 2007	Prarodiče	Jiný příbuzný	Cizí
Pěstounská péče	255	240	133	36	71

Počet podaných žádostí o náhradní rodinnou péči v Jihočeském kraji byl 120. V případě pěstounské péče podávali žádost ve 13 případech prarodiče, ve 3 jiní příbuzní a v 16 cizí osoby. Zde byl počet příbuzenských a nepříbuzenských žádostí o PP stejný.

Tab. 3: Žadatelé o náhradní rodinnou péči v Jihočeském kraji (v roce 2007)

	Počet podaných žádostí o NRP		První kontakt	Vztah k dítěti		
	Podané za rok 2007	Nevyřízené k 31. 12. 2007		Prarodiče	Jiní příbuzní	Cizí
Osvojení	68	147	20	X	X	38
Pěstounská péče	40	37	25	13	3	16
Dle § 78 zákona o rodině	12	2	10	3	3	8
CELKEM	120	186	55	16	6	62

4.2.2 Kraj Vysočina

V roce 2004 se nacházelo v PP 302 dětí (pozn. v roce 2007 to bylo 220 dětí), celkový počet dětí v NRP byl 424. V rámci PP 108 dětí (35,8 %) žilo v PP prarodičů, 49 dětí (16,2 %) bylo svěřeno do PP jiným příbuzným a 145 dětí (48,0 %) vyrůstalo v nepříbuzenských pěstounských rodinách.

Počet dětí svěřených do PP prarodičů za rok 2007 je uveden níže. Některé obecní úřady obcí s rozšířenou působností neposkytly potřebné údaje.

Některé obecní úřady registrují, že počet PP vykonávaných prarodiči se každoročně zvyšuje, jiné že se snižuje, některé to nedokáží posoudit. Nelze tedy říci, zda se počet dětí svěřených do PP prarodičů zvyšuje či snižuje.

Tab. 4: Pěstounská péče a poručenství za rok 2007 v kraji Vysočina

	<i>Počet příbuzenských PP a poručenství</i>	<i>Počet dětí v PP prarodičů</i>	<i>Počet nově svěřených dětí do PP prarodičů</i>	<i>Počet ukončených PP prarodičů</i>
Bystřice nad Pernštejnem	3	1	0	1
Havlíčkův Brod	19	16	5	2
Humpolec	3	2	0	1
Chotěboř	8 ¹	12	0	3
Jihlava	-	-	-	-
Moravské Budějovice	-	5	3	0
Náměšť nad Oslavou	5	3	0	1
Nové Město na Moravě	-	2	0	1
Pacov	3	2	0	1
Pelhřimov	-	7	1	2
Světlá nad Sázavou	11	8	0	0
Telč	1	0	0	0
Třebíč	4 ¹	5	0	1
Velké Meziříčí	23	5	0	0
Žďár nad Sázavou	10	4	0	1

¹ Jedná se o počet rodin, nikoliv dětí.

K 1. lednu 2007 bylo v kraji Vysočina 185 pěstounských rodin, k 31. prosinci 2007 jich bylo 176. Pěstounskou péči vykonávali v 73 případech (41,48 %) prarodiče, v 22 případech (12,5 %) jiní příbuzní a v 76 případech (43,18 %) to byli cizí lidé.

Tab. 5: Počet pěstounských rodin v kraji Vysočina (v roce 2007)

	Počet pěstounských rodin		Vztah k dítěti		
	K 1. 1. 2007	K 31. 12. 2007	Prarodiče	Jiný příbuzný	Cizí
Pěstounská péče	185	176	73	22	76

Počet podaných žádostí o náhradní rodinnou péči v kraji Vysočina byl 78. V případě pěstounské péče podávali žádost v 7 případech prarodiče a v 15 cizí osoby (jiní příbuzní nežádali). Počet nepříbuzenských žádostí o PP byl vyšší než počet příbuzenských.

Tab. 6: Žadatelé o náhradní rodinnou péči v kraji Vysočina (v roce 2007)

	Počet podaných žádostí o NRP		První kontakt	Vztah k dítěti		
	Podané za rok 2007	Nevyřízené k 31. 12. 2007		Prarodiče	Jiní příbuzní	Cizí
Osvojení	46	188	17	X	X	57
Pěstounská péče	27	64	15	7	0	15
Dle § 78 zákona o rodině	5	3	1	1	0	3
CELKEM	78	255	33	8	0	75

5 Diskuse

Matějček (12) uvádí, že v České republice (stejně tak i v ostatních evropských zemích) žije přibližně 1 % dětí (zhruba 20 000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Pouze 2 % těchto dětí jsou úplní sirotci, zbylí rodinu mají, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí postarat.

Z výsledků předložené práce vidíme, že v prvním případě se rodiče o dítě nechtěli postarat (matka upřednostňovala své zájmy, otec o péči dcery neprojevil zájem), ve druhém případě se rodiče o děti sice chtěli, ale neuměli postarat (zanedbání péče, vznik podvýživy, ...) a ve třetím případě se jeden rodič o dítě nemohl postarat (matka zemřela) a otec nebyl připraven přijmout do péče své dvě dcery.

Matějček (12) uvádí, že nejčastější formou náhradní rodinné péče v České republice je osvojení a pěstounská péče. Jedním z typů pěstounské péče je i příbuzenská pěstounská péče. Zákon o rodině (27) hovoří o tom, že pokud je třeba zajistit osobní péči o dítě (v případech, kdy se rodiče o dítě nemohou, nechtějí či nedokáží postarat), obrátí se nejprve na příbuzné dítěte. A pokud je zde vhodná osoba, zpravidla dá soud přednost příbuznému dítěti. Králíčková (9) se zmiňuje i o pozitivu pro příbuzné v roli pěstounů, kdy nemusí podstupovat všechny procedury, kterými prochází „cizí“ pěstouni.

Z uvedených případových studií vyplývá, že ve všech případech o svěřením do pěstounské péče vždy zažádali jako první budoucí pěstouni – prarodiče. V případě zanedbání péče u sester Daniely a Veroniky ani lékař neodhalil podvýživu a nedodržování léčebného režimu u starší sestry (nepodávání léků proti astmatu). V prvním případě (Případová studie I. - Petra) si prarodiče zažádali o svěřením vnučky do PP až po šesti letech a to z finančních důvodů (měli je od počátku, ale nechtěli matce Petry komplikovat život). V druhém případě (Případová studie II. – Daniela a III. – Veronika) si zažádali prarodiče o svěřením dětí do péče v okamžiku, kdy zjistili, že děti trpí podvýživou a kdy jejich možnosti zasáhnout do rodinného dění byly velmi omezené, protože se matka chtěla s rodinou odstěhovat a s rodiči nekomunikovala. V třetím případě (Případová studie IV. – Lucie a V. – Hanka) si zažádala babička

o svěření dětí do pěstounské péče po čtyřech letech, kdy o vnučky pečovala a to z finančních důvodů (děti pobíraly sirotčí důchod a otec neplatil výživné).

Věk dětí svěřených do PP byl 16; 11 a 7; 7 a 2 roky. Věk prarodičů byl 56 a 59 let (Případová studie I. – Petra), 54 a 57 let (Případová studie II. – Daniela a III. – Veronika), 46 a 49 let (Případová studie IV. – Lucie a V. – Hanka).

Soudní přelíčení probíhalo ve dvou případech dobře, v jednom hůře. Soud týkající se svěření Daniely a Veroniky do PP se prarodičům zdál příliš dlouhý, nespravedlivý (rodiče si mohli pozvat mnoho svědků, oni však pouze jednoho) a podjatý (tlumočnice znakové řeči obcházela jednotlivé svědky a ovlivňovala je, což prarodičům řekl jak praktický lékař pro děti a dorost, tak i ředitelka a učitelka základní školy, do které děti docházely. Také se soudu ztratil první psychologický posudek dětí a prarodičů (hovořil ve prospěch svěření dětí do péče prarodičů) a oni byli nuceni absolvovat nové psychologické vyšetření u jiného odborníka, což děti i prarodiče traumatizovalo dvakrát.

Králíčková (9) hovoří o tom, že příbuzenská PP by měla být chápána spíše jako dočasná do doby, kdy krize u rodičů pomine, a potom se děti budou moci vrátit zpět do rodiny a péči dočasně zajistí prarodiče. Nebude také omezen kontakt dětí s rodiči, což by hrozilo u PP osob „cizích“.

Z případových studií jasně vyplývá, že charakter daných PP nemohl být pouze dočasný, byl dlouhodobý. I kdyby se upravily bytové a další podmínky pro výchovu dětí u rodičů, případný návrat dětí do původní rodiny by pro ně mohl mít velmi negativní následky (případný vznik neuróz, útek do návykového chování, hledání jistot u nesprávných skupin lidí). U případové studie I., II. a III. návrat dětí do původní rodiny vůbec nepřipadal v úvahu, neboť rodiče se dětem velmi odcizili a děti z nich měly strach. U případové studie IV. a V. by byl otec možná schopen se o své děti postarat, ale dcery si k němu nevytvořily vztah a měly silné citové pouto k prarodičům. Ve všech případových studiích nebylo zamezeno kontaktu dětí s rodiči. Ze setkání měly děti většinou smíšené pocity, některé ženy je mají dodnes. Kontaktům s rodiči byli prarodiče nakloněni, pouze v případě Lucie a Hanky nikoliv.

Matějček (12) hovoří o tom, že prarodiče ve funkci pěstounů jsou méně ochotní vyhledávat pro svěřené děti odbornou pomoc, či ji dokonce odmítají. Také hůře přijímají poučení a zkušenosti druhých. Toto se v práci potvrdilo.

Hauserová, Schönerová (6) i Matějček (12) poukazují na to, že prarodiče ve funkci pěstounů jsou náchylní k benevolentní výchově dětí a spíše k přemíře lásky a shovívavosti než jejich nedostatku.

Tento názor se v práci nepotvrdil. V případové studii I., IV. a V. se ženy shodují na tom, že výchovné působení prarodičů bylo stejně intenzivní jako v případě výchovy jejich vlastních dětí. V případové studii II. a III. byla výchova prarodičů podstatně přísnější než u vlastních dětí, zřejmě ze snahy napravit výchovné chyby u vlastních dětí.

Matějček (13) se zmiňuje o tom, že názory prarodičů na hygienu a životosprávu jsou často poměrně zastaralé.

Tato teze v práci nebyla potvrzena, ale ani vyvrácena. V případové studii I., IV. a V. byly děti řádně vedeny k dodržování hygienických zásad (např. koupání se každý den), oproti v tomu v případové studii II. a III. nalézáme ony zastaralé hygienické návyky (př. nevedení dětí k čištění zubů, koupání se jednou týdně – jeden po druhém ve vaně).

Z výsledků vyplývá, že ženy (dříve děti) vnímají své svěřené do pěstounské péče prarodičů jako nejvhodnější a nejlepší řešení dané situace. Samotnou pěstounskou péči hodnotí jako dobrou, ale náročnou (vyjma případové studie I.), a to zejména z důvodů nutnosti vyrovnat se s minulostí a vyrovnávat se s dominantní a autoritativní povahou a výbušným chováním babiček. Zajímavé je, že ve všech případových studiích byly babičky dominantní, autoritativní a vyjma případové studie I. i výbušné a vztahovačné. Dědečkové byli submisivní a pasivní.

Vnučky oslovovaly své prarodiče babičko / babi a dědo. Před ostatními o nich mluvily jako o babičce / babči a dědečkovi / dědovi. Rodiče oslovovaly mami, tati, ale nejednalo se o vztah rodič – dítě.

Prarodiče své vnučky podporovali ve studiu. Všechny dívky v této práci absolvovaly víceleté gymnázium a následně absolvovaly vysokou školu či ji stále ještě studují. Obě mladší sestry studují sociálně zaměřený obor a pomáhající profese je naplňují, zejména přímý kontakt s klienty.

Vlivem daných událostí mají tyto ženy jiné žebříčky hodnot, na prvních místech mají hluboké a pevné vztahy. Sílu a podporu hledají buď sami v sobě, v Bohu, přátelích a rodině.

Matějček (12) na statistikách z let 1980 – 1997 ukazuje, že počet PP vykonávaných prarodiči zvolna klesal. „Klasická“ PP tvořila více než $\frac{1}{2}$ úhrnu pěstounských péčí. V České republice bylo celkem zhruba 5 000 pěstounských rodin, z toho $\frac{1}{3}$ byla příbuzenských.

Bubleová (2) uvádí, že počet pěstounských rodin se celkově mírně zvyšuje, v některých letech došlo ke snížení. Počet pěstounských rodin v roce 1997 činil 4 555 a v roce 2006 činil 4 845. Počet dětí žijících v pěstounské péči a poručenství se s mírnými odchylkami zvyšuje, v roce 1997 činil 5 711 a v roce 2006 činil 7 149. Počet dětí nově svěřených do pěstounské péče a poručenství se s mírnými odchylkami každoročně zvyšuje, v roce 1997 to bylo 750 dětí a v roce 2006 to bylo 1 233 dětí. Oproti tomu počet žadatelů o PP klesá.

Data pro doplňkové statistiky byly získány z kraje Vysočina a z Jihočeského kraje. V kraji Vysočina se v roce 2004 nacházelo v NRP 424 dětí a v PP 302 dětí. V rámci PP žilo 108 dětí (35,8 %) v péči prarodičů, 49 dětí (16,2 %) v péči jiného příbuzného a 145 dětí (48,0 %) vyrůstalo v nepříbuzenských pěstounských rodinách.

V roce 2007 (k 31. 12.) se v Jihočeském kraji nacházelo 240 pěstounských rodin. 92 pěstounských rodin bylo zprostředkováno Krajským úřadem Jihočeského kraje (včetně poručenské péče). Z toho jasně vyplývá, že počet příbuzenských PP převyšuje počet „klasických“ PP. Konkrétní data jsou tato: pěstouny byli prarodiče ve 133 případech (55,4 %), jiní příbuzní v 36 případech (15 %) a cizí lidé v 71 případech (29,6 %).

Žádosti o PP v rámci Jihočeského kraje: prarodiče ve 13 případech, jiní příbuzní ve 3 případech a cizí osoby v 16 případech. Počet příbuzenských a nepříbuzenských žádostí o PP byl stejný.

V roce 2007 (k 31. 12.) se v kraji Vysočina nacházelo 176 pěstounských rodin. Pěstouny byli prarodiče v 73 případech (41,48 %), jiní příbuzní v 22 případech (12,5 %) a cizí lidé v 76 případech (43,18 %). Tyto statistiky však nejsou zcela přesné (pochází ze statistického výkazu kraje Vysočina), neboť v nich není zahrnuto všech 176 pěstounských rodin, nýbrž pouze 171, což znamená, že některé rodiny byly opomenuty.

Žádosti o PP v rámci kraje Vysočina: prarodiče v 7 případech a cizí osoby v 15 případech. Počet nepříbuzenských žádostí o PP byl vyšší než počet příbuzenských.

Některé obecní úřady obcí s rozšířenou působností v kraji Vysočina neposkytly potřebné údaje, informace jsou tedy pouze částečné. Z dostupných údajů za rok 2007: v PP prarodičů se nacházelo 72 dětí, nově bylo svěřeno do PP prarodičů 9 dětí (Humpolec, Moravské Budějovice a Pelhřimov), ukončeno bylo 14 PP vykonávaných prarodiči). Je zajímavé, že počet nově svěřených dětí je nižší než počet ukončených PP.

Cílem bakalářské práce bylo ***posouzení specifických charakteristik pěstounské péče vykonávané prarodiči ve vybraných rodinách a zhodnocení počtu dětí umístěných do pěstounské péče a poručenství v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina za rok 2007.***

Charakteristiky pěstounské péče vykonávané prarodiči byly popsány. Nelze je však ani zobecňovat, ani srovnávat, neboť byly provedeny pouze na nízkém počtu případových studií.

Počet dětí umístěných do pěstounské péče a poručenství v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina za rok 2007 byl zhodnocen pouze částečně. Údaje z Jihočeského kraje jsou kompletní, avšak data z kraje Vysočina nebyla poskytnuta všemi obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Získaná data nelze porovnávat z důvodu nekompletnosti informací, nesterilné charakteristiky krajů a různého zpracovávání statistik v každém kraji.

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo ***posouzení specifických charakteristik pěstounské péče vykonávané prarodiči ve vybraných rodinách a zhodnocení počtu dětí umístěných do pěstounské péče a poručenství v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina za rok 2007***. Charakteristiky pěstounské péče vykonávané prarodiči byly popsány. Počet dětí umístěných do pěstounské péče a poručenství v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina za rok 2007 byl zhodnocen pouze částečně.

Náhradní rodinná péče patří neodmyslitelně k naší společnosti. V rámci náhradní rodinné péče, potažmo pěstounské péče mohou být děti saturovány potřeby, které nemohou naplnit rodiče dítěte.

Tato práce je zaměřena na pěstounskou péči vykonávanou prarodiči. Někteří rodiče se o dítě nechtějí, neumí či nemohou postarat. Pak nastupují blízcí příbuzní, především prarodiče dítěte, kteří se ho ujmou a pokusí se mu nahradit vše, co dítě oddělením od rodičů ztratilo.

Pěstounská péče vykonávaná prarodiči má své odlišnosti od klasické pěstounské péče. Děti zůstávají ve své biologické rodině, vrací se k minulosti a dané události znovu prožívají společně se svými prarodiči. Vzhledem ke generačnímu rozdílu vnímají prarodiče některé věci odlišně. Co se týče hygienických návyků, neliší se významně od ostatní populace. Prarodiče se snaží děti dobře vychovat a někdy se snaží napravit i výchovné chyby, kterých se dopustili u svých vlastních dětí. Prarodiče pečující o svá vnoučata mohou dětem nastavovat nezdravé hranice, ale je to podmíněno věkem, životními zkušenostmi a bolestmi. Přesto dělají vše, co je v jejich silách.

Vztah dětí s rodiči bývá velmi narušený. Doba, kdy jsou děti vychovávány v péči prarodičů, vede k přirozenému vývoji dětí, na druhé straně vede k odcizení se rodičům. Je to přirozené. Vztah dítěte k rodiči není vztah dítě – rodič, ale spíše dítě – vzdálený příbuzný.

Lidé, kteří byli vychováni v pěstounské péči prarodičů, hledají hlavní smysl života ve vztazích – zdravých, hlubokých a pevných. Tomu samozřejmě předchází odpuštění, bez kterého by člověk do zdravých vztahů nemohl vstupovat.

7 Seznam použité literatury

1. ADOPCE. COM. *Statistiky – tabulky* [online]. 2004, [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <<http://www.adopce.com/beta/adopce/grafy.php?stranka=22>>.
2. BUBLEOVÁ, V. a kol. *Pěstouni mají právo na služby*. 1. vyd. Praha: Rozum a cit, 2007. ISBN neuvedeno.
3. ČSÚ. *Statistická ročenka České republiky 2000*. Praha: Scientia, 2000. 760 s. ISBN 80-7183-218-9.
4. ČSÚ. *Statistická ročenka České republiky 2004*. Praha: Scientia, 2004. 786 s. ISBN 80-250-0853-3.
5. ČSÚ. *Statistická ročenka České republiky 2007*. Praha: Scientia, 2007. 786 s. ISBN 978-80-250-1515-5.
6. HAUSEROVÁ – SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. 102 s. ISBN 80-7178-105-3.
7. HOVORKA, D. *Některé aspekty sociálních služeb: Pěstounská péče v proměnách času* [online]. In *Veřejná správa* 51-52/2006. 2006, [cit. 2007-11-18]. Dostupné z: <<http://web.mvcr.cz/casopisy/s/2006/51-52/pril1.html>>.
8. KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7.
9. KRÁLÍČKOVÁ, Z. *K některým aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče* [online]. In *Sborník z VII. celostátního semináře náhradní rodinné*

- péče. Praha: TRIADA – Poradenské centrum, 2007. [cit. 2008-02-15]. Dostupné z: <http://www.triada-centrum.cz/celostatni-seminar/7/sbornik_2007.pdf>.
10. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 156 s. ISBN 80-7178-637-3.
11. MATĚJČEK, Z. *Co vedlo k obnovení pěstounské péče u nás*. [online]. 2001, [cit. 2008-03-02]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek1477.htm>>.
12. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8.
13. MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: MAXDORF, 2000. 285 s. ISBN 80-85912-29-5.
14. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2008-03-30]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.
15. MPSV. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4896/rocenka_akt.pdf>.
16. SOS – DĚTSKÉ VESNÍČKY [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <<http://www.sos-vesnicky.cz/>>.
17. SOS – DĚTSKÉ VESNÍČKY. *Výroční zpráva* [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <<http://www.sos-vesnicky.cz/index.php?Title=V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1va&>>.

18. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Adopce.com – průvodce náhradní rodinnou péčí*. 3. vyd. Praha: Obecně prospěšná společnost při Nadaci Terezy Maxové, 2007. 32 s. ISBN neuvedeno.
19. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
20. ŠULOVÁ, L. *Náhradní rodinná péče v ČR a její úskalí* [online]. 2006, [cit. 2008-02-26]. Dostupné z: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006101202>>.
21. ŠVARÍČEK, R. – ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
22. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ V BRNĚ. *Obecné informace o zprostředkování mezinárodních osvojení* [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <<http://www.umpod.cz/osvoj.htm>>.
23. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ V BRNĚ. *Výroční zpráva* [online]. [cit. 2008-03-15]. Dostupné z: <<http://www.umpod.cz/vyrzpr.htm>>.
24. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.
25. Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony.
26. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.
27. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

8 Klíčová slova

Náhradní rodinná péče

Pěstounská péče

Prarodiče

Příbuzenská pěstounská péče

9 Přílohy

9.1 Příloha 1:

Příspěvek při převzetí dítěte

Věk nezaopatřeného dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
Do 6 let	8 000
6 – 15 let	9 000
15 – 26 let	10 000

Zdroj: MPSV (14)

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte k 1. 1. 2008

Nezaopatřené dítě ve věku	Zdravé dítě	Dlouhodobě nemocné dítě	Dlouhodobě zdravotně postižené dítě	Dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
Do 6 let	3 680	3 760	4 640	4 960
6 – 15 let	4 508	4 606	5 684	6 076
15 – 26 let	5 175	5 288	6 525	6 975

Zdroj: MPSV (14)

Odměna pěstouna

	1 dítě	2 děti	3 děti nebo 1 dítě závislé na pomoci cizí osoby ve stupni II., III. nebo IV.*
	částka životního minima jednotlivce	2x částka životního minima jednotlivce	koeficient 5,50
Částka v Kč	3 126	6 252	17 193

* Za každé další svěřené dítě se odměna dále zvyšuje (o koeficient 0,5 životního minima jednotlivce za zdravé dítě a o koeficient 0,75 za péči o dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě).

Zdroj: MPSV (14)